

KORONAVİRÜS (COVID-19) PANDEMİ SÜRECİNİN GETİRİSİ OLAN UZAKTAN EĞİTİMİN ETKİLİLİĞİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

Mehmet BAŞARAN¹ Elif DOĞAN² Esra KARAOĞLU³ Ecem ŞAHİN⁴

Gönderim Tarihi: 15.06.2020

Kabul Tarihi: 06.10.2020

Yayın Tarihi: 19.10.2020

Öz: Dünyayı tehlike altına alan COVID-19 pandemi süreci tüm ülkeleri tehdit etmeye devam etmektedir. Bu süreç içinde sosyal mesafe ve izolasyon sebebiyle bir çok faaliyete ara verilmiştir. Bu araştırma, söz konusu pandemi sürecinde yüze eğitime ara verilmesi sonucunda Milli Eğitim Bakanlığının uygulamaya koymuş olduğu uzaktan eğitime ilişkin öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerini analiz ederek söz konusu sürecin verimliliği hakkında bilgi sahibi olmayı amaçlamaktadır. Araştırma nitel desen kapsamında oluşturulmuş olup yöntem olarak durum çalışması modeli kullanılmıştır. Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu ile veri toplanmış ve bu veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırma katılımcıları belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Araştırma örneklemi Gaziantep ilinde bulunan devlet okulunda öğrenim gören 80 öğrenci, 80 veli ve devlet okullarında görev yapmakta olan 80 öğretmenden oluşmuştur. Araştırma verileri incelendiğinde elde edilen bulgular doğrultusunda pandemi süreci kapsamında eğitimin aksamaması adına yapılan uzaktan eğitim sistemi hakkında katılımcılar, faydalı yönlerinin olduğu belirtmiş ancak etkileşimin kısıtlı olması, öğrencilerin derse aktif katılmaması, bireysel farklılıklara uygun olmaması, teknik aksaklıklar sebebiyle derse girişte sorun yaşanması vb. hususlarda eksiklerinin olduğunu ve alt yapı, fırsat eşitsizliği, içerik, materyal anlamında geliştirilmesi ve iyileştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Uzaktan Eğitim, Covid-19, Korana Virüs, EBA TV, EBA Canlı Ders

A STUDY ON EFFECTIVENESS OF DISTANCE EDUCATION, AS A RETURN OF CORONAVIRUS (COVID-19) PANDEMIC PROCESS

Abstract: The COVID-19 pandemic process, which endangers the world, continues to threaten all countries. In this process, many activities were suspended due to social distance and isolation. This research aims to have information about the efficiency of the process by analyzing the opinions of teachers, students and parents regarding distance education put into practice by the Ministry of Education as a result of the interruption of face-to-face education in the pandemic process. The research was created within the scope of qualitative design and the case study model was used as a method. In the study, data was collected through a semi-structured interview form and the data was analyzed by content analysis method. The research participants consisted of 80 students, 80 parents and 80 teachers working in public schools in Gaziantep. In the direction of the findings obtained when the research data was examined, the participants stated that they have beneficial aspects about the distance education system, which was made in order to ensure that the education is not disrupted. However, distant education has some missing points, which have to be corrected and improved to provide a better way of learning to the learners.

Keywords: Distance Learning, Covid-19, Coronavirus, EBA TV, EBA Live Lesson

¹Gaziantep Üniversitesi, Türkiye, mehmetbasaran@outlook.com, ORCID: 0000-0003-1871-520X

²Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye, elifdogan.dgn@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9176-4414

³Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye, esra6723@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8430-1649

⁴Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye, ecemshahinnn@gmail.com, ORCID: 0000-0002-4373-232X

GİRİŞ

Bir bilim dalı olan eğitimin genel kabul görmüş bir tanımı yapılamamakla birlikte, bireyin toplum yaşamında yerini alması için gerekli bilgi, beceri, tutum edinmesi ve kişiliğini geliştirmesi sürecidir. Sanayi ile birlikte hızla gelişen toplumda eğitime olan talep artmış, dolayısı ile yüz yüze yapılan eğitim ve geleneksel öğrenme yöntemleri toplumun ihtiyacını karşılamada yetersiz kalmıştır. Bu duruma ve ortaya çıkan problemlere çözüm önerisi olarak alternatif olarak öğrenme yöntemleri üretilmiş ve uzaktan eğitim sistemi alanyazında kendine yer bulmuştur (Hızal, 1982; Kaya, 1996). Uzaktan eğitimin geniş bir ifadesi yapıldığında; dijital ya da yazılı iletişim kaynakları aracılığı ile gerçekleştirilen zaman ve mekândan kaynaklı oluşan sınırlılığı ortadan kaldıran çok çeşitli öğrenme faaliyetini kullanıcılara sunan planlanmış, tasarlanmış disiplinler arası biçimsel bir öğrenme faaliyetidir (Altıparmak vd., 2011). Yaklaşık olarak 1700'lü yıllarda başlayıp günümüze kadar uzanan uzaktan eğitim köklü bir tarihe sahiptir (İşman, 2008). İlk olarak posta ve gazete, gibi yazılı kaynaklarla başlayan uzaktan eğitim faaliyetleri teknolojinin gündelik yaşamın bir parçası olmasıyla birlikte televizyon, bilgisayar destekli eğitim, internet gibi araçlarla etkililiğini ve verimliliğini arttırarak devam etmektedir (Özbay, 2015). Eğitim ortamları etkileşimli ve etkileşimsiz olarak bahsedildiğinde ise basılı materyaller, radyo ve ses, video etkileşimsiz; telekonferans, video konferans, telefonla öğretim ve danışmanlık, bilgisayar teknolojisi, bilgisayar konferans sistemi, eğitim amaçlı kullanılan ulusal ve uluslararası ağlar etkileşimli materyaller olarak söylemek mümkündür (Algan, 1996). Kısıtlı zaman da düşük maliyetler ile daha fazla öğrenciye ulaşarak bilgiyi hızlı yayma ve bireyin eğitim hakkından yararlanması uzaktan eğitimin sağladığı kolaylıklar arasında yer almaktadır. Moore'a (1972) göre uzaktan eğitimin öğrenci, öğretmen ve iletişim olmak üzere üç elemanı mevcuttur. İletişim öğrenci ile öğretmen arasındaki karşılıklı bağıdır. Eğitim sisteminde uzaktan eğitimin ilk uygulamaları yapıldığında öğrenci-öğretmen etkileşimi mevcut değil iken gelişen teknoloji yardımıyla anlık mesajlar, sesli ve görüntülü bağlantılar ile etkileşim çift yönlü olarak gelişmiştir.

Dünya'da uzaktan eğitimin gelişimine bakıldığında 1728 yılında Boston Gazetesi'nde "Steno Dersleri" için mektup yoluyla uzaktan eğitim şeklinde gerçekleştirileceği açıklanmıştır (Çoban, 2013). İngiltere 1840 yılında stenografi eğitimi için mektupla uzaktan eğitim uygulamalarına başlamıştır. Bunu takiben 1883 yılında Amerika Bileşik Devletleri New York eyaletine bağlı olan Ithaca'da Mektupla Eğitim veren Üniversite kurularak uzaktan eğitim uygulaması yapmıştır (Nizam, 2004). 1856 yılında ise uzaktan eğitim sistemini kullanmaya başlayan Almanya "Tele Colleg", "Schulfernsehen", "Fern Universität" ve "Deutsch Institut Fur Fern studien" gibi eğitim veren kurumları günümüzde aktif olarak eğitimlerini sürdürmektedir. Fransa'da 1907 yılında bir takım çalışmalar yapılmış. 1939 yılında resmi olarak Uzaktan Eğitim Merkezi kurulmuştur (Antalyalı, 2004). 1920 yılında Amerika Birleşik Devletleri eğitimde radyo yayınları kullanmaya başlamış ve üniversitelere bağlı radyolar kurularak hizmet vermişlerdir. Radyo programlarının geniş kitlelere yayılması ile birlikte bilim ve teknoloji, tarım, ulaşım gibi konularda halkı bilgilendiren yayınlar yapılmıştır. Teknolojinin pahalı olması ve kolay ulaşılabilirliğinin düşük olması nedeniyle az tercih edilirken 1945'den sonra istenilen düzeyde gelişim göstermiş ve eğitsel yönde olumlu çalışmalar yapılmıştır (Çoban, 2013). Japonya da uzaktan eğitim 1948 yılında öğretim yasası okula ulaşımı olmayanlara, okulu terk edenlere ve askerlere eğitim vermek amacıyla başlamıştır. İlerleyen zamanlarda orta, lise ve yükseköğretim kademesine kadar yaygınlaştırılmıştır (Antalyalı, 2004).

Dünyadaki ilk uygulamadan yaklaşık iki asır sonra uzaktan eğitim faaliyetleri ülkemizde uygulanmaya başlamıştır. Türkiye'deki uzaktan eğitim faaliyetleri ilk olarak;

- 1924 senesinde John Dewey'in açıkladığı “öğretmen eğitimi raporu” ile duyulmuştur (İşman, 2005).
- 1950 yılında Türk eğitim sistemindeki uzaktan eğitim faaliyeti ilk olarak mektup yolu öğretimi ile başlamıştır.
- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1953 yılında 420-5-2300 sayılı kararı ile FONO Açık öğretim Kurumu kurulmuş ve bu sayede özel sektörde ilk uzaktan eğitim faaliyeti gerçekleşmiştir.
- 1956 yılında Ankara Üniversitesi banka personellerine yönelik mektup yolu ile hizmet içi eğitim uygulamasını gerçekleştirmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 1961 tarihinde Mektupla Öğretim Merkezi kurulmuştur. Bu merkezde orta dereceli mesleki ve teknik okullarda 'yetki belgesi' sınavına hazırlayıcı kurslar verilmiştir (Fidan ve Okan, 1975).
- 1974 yılında günümüzdeki adıyla Anadolu Üniversitesi üniversite seçme sınavı ile yükseköğretime yerleşemeyen öğrenciler için 2 yıllık ön lisans programını mektupla eğitim sistemi şeklinde başlatmıştır (Kaya, 1996).
- 1982 yılında çıkarılan 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile sürekli ve açık öğretim yapabilme görevi 20 Temmuz 1982'de ulusal çapta yürütülebilecek düzeyde Anadolu Üniversitesi'ne verilmiştir. 2547 sayılı kanun ile Anadolu Üniversitesi bünyesinde kurulan Açık Öğretim Fakültesi'ne 1982-1983 eğitim-öğretim yılında öğrenci alımı gerçekleştirilmiştir. Örgün eğitim alan öğrenciler ile açık öğretim öğrencileri aralarında öğrenci hakları bağlamında fark bulunmadığı uzaktan eğitim sistemi yükseköğretimde uygulanmaya başlanmıştır.
- 1980 ile 1990 yılları arasında uzaktan eğitim ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeylerinde çeşitlenmiş ve büyük bir öğrenci grubunu kapsayacak bir duruma gelmiştir.
- Milenyum çağına hızlı bir giriş yaptığımız 2000 yılından itibaren bilgi ve iletişim teknolojilerindeki yenilikler bilgisayar, CD, DVD, video oynatıcı gibi sistemlerin hayatımıza girmesi kolay ve düşük maliyette temin edilmesiyle birlikte uzaktan her geçen gün artan öğrenci sayısı ile Türk eğitim sisteminin bileşenlerinden biri olmuştur.
- 1991 yılında Fırat Üniversitesi'nin yapmış olduğu eğitimlerde televizyon yayınları kullanılmıştır. Bu yayınlarda bilgisayar dersleri verilmiştir. Yapılan bu çalışmalar sonucunda başarılı olan kursiyerlere sertifika verilmiştir (Aslantaş, 2014).
- 2 Haziran 1992 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın çıkarmış olduğu 12633 sayılı yazısı ile Türkiye'de Açık Öğretim Lisesi kurulmuştur. Örgün eğitim alamayan öğrencilere Açık Öğretim Lisesi ile diploma alma imkânı doğmuştur.
- 1996 yılında ODTÜ ve Bilkent Üniversitesi'nde web tabanlı uzaktan eğitim sistemi uygulanmıştır.
- 1997 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın çıkarmış olduğu 15 Eylül 1997 tarihli ve 1651 sayılı yazısı ile Açık İlköğretim Okulu kurulmuştur.
- 2001 yılında Türkiye'de internete tabanlı ilk ön lisans eğitimi Anadolu Üniversitesi'nin Açık Öğretim Fakültesi ile açılmıştır (Mutlu vd., 2014).

Uzaktan eğitimin toplumsal, ekonomik boyutta, bireysel bazda ve eğitim sistemi içerisinde birçok faydası gözlemekle birlikte bazı bir takım zorluk ve sınırlılıkları da içinde barındırır (Eygü ve Karaman, 2013). Yararları olarak; bilgi eğitim kaynağından dünyaya bilgi hızla yayılabilir, zaman ve mekân sınırlaması olmadığından öğrenci motivasyonunu en üst noktada tutar, değerlendirme

daha objektif biçimde yapılır, materyal sınırlaması olduğu için düşük maliyet imkânı sağlar (Dinçer, 2016). Sınırlılıkları ise tüm derslerin uzaktan eğitime uygun olmaması, öğrenme ortamlarındaki yüz yüze iletişimin olmaması, öğrenme sırasında anında dönüt ve düzeltme yapılamaması, bireysel çalışma alışkanlığı kazanamamış bireylerin ders planlama sorunları, kalabalık olan öğrenci gruplarında iletişim sorunları, uzaktan eğitim için gerekli olan altyapı çalışmalarının ekonomik boyutu gösterilebilir (Dinçer, 2016).

Uzaktan eğitimin faydaları ve sınırlılıkları tartışılırken günümüzde pandemi kavramı popüler olmuştur. Pandemi bir bölgede başlayıp giderek genişleyen, sınırları ve kıtaları aşabilen bulaşıcı hastalık salgınıdır. 2019 yılında aralık ayında Çin’de başlayan Koronavirüs (COVID-19) hastalığı 2020 yılının ocak ayında pandemi ilan edilmiştir. Bu pandemiden kaynaklı vaka görülen dünya ülkelerinde eğitim-öğretime ara verilmiştir. Çin Halk Cumhuriyetinde Koronavirüs (COVID-19) salgın halini alması sonucunda eğitim-öğretime ara verilmiş ve uzaktan eğitim sistemi ulusal boyutta devreye sokulmuştur. Ülkede, 200 milyona yakın öğrenci için uzaktan eğitim yapılan bulut sistemi aktif olarak kullanılmaya başlandı. Canlı sınıf şeklinde olan bu s-istemde öğrencilerin problem yaşamaması için alt yapı iyileştirmesi yapılmıştır. Uzaktan eğitim sisteminde kullanılan videoların bazılarında covid-19 ile mücadele yöntemleri ve alınacak tedbirler, temel olarak belirlenmiş dersler yer almaktadır.

Ülkemizde ilk vakanın görülmesiyle birlikte alınan tedbir önlemleri kapsamında eğitim ve öğretime geçici bir süre ara verilmiştir. Bu süre içerisinde öğrencilerin eğitimden uzak kalmamaları için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ilkokul, ortaokul ve lise kademelerini kapsayan uzaktan eğitim sistemine geçilmiştir. Pandemi dolay başlanan uzaktan eğitimlere 2012 yılında kurulan öğrenci ve öğretmen iletişim halinde olmasını sağlayan Eğitimde Bilişim Ağı (EBA) aktif olarak kullanılmaya başlanmıştır. Pandemi sürecinde tüm öğrencilerin kolaylıkla erişim sağlaması için altyapısı genişletilmiştir. EBA TV kanalı ile Eba Canlı Ders Platformu üzerinden yapılması kararı alınmıştır. 23 Mart 2020 tarihinde EBA TV İlkokul, Ortaokul ve Lise olmak üzere 3 ayrı kanal uzaktan eğitim için yayın hayatına başlamıştır. Bu kanallarda 1. sınıftan 12. sınıf düzeyine kadar her ders saati 20-25'er dakika olarak ve tekrar yayınları gün boyunca devam etmektedir. Ders aralarında öğrencilere eğitici ve eğlendirici etkinlikler sunması için “Etkinlik Kuşağı” yer almaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 2020 yılının ilk ayında, dünyanın yeni bir Koronavirüs pandemisi ile karşı karşıya olduğunu bildirmiştir. Tedavisinde çeşitli yöntemler denenmesine karşın henüz kesin bir tedavi bulunmamaktadır. Aşı geliştirme çalışmaları tüm dünyada devam ederken henüz geliştirilmiş bir aşı da mevcut değildir. Bu nedenle pandeminin başlamasıyla beraber dünyadaki ülkelerin çoğunda okullar kapanmıştır. Okulların açılma tarihi ile ilgili yetkililer kesin bir eğitim takvimi açıklayamamaktadır. Hastalık seyrinin azaldığı, normalleşme sürecine giren ve eğitim öğretimi tekrar başlatan ülkelerin de hastalığın yayılma hızına bakarak tekrar okullara ara verilip verilmemesi görüşülmektedir. Toplum da kültürü aktarma, ekonomik kalkınmayı gerçekleştirme, sosyalleşme ve yenileşme gibi önemli işlemleri bulunan eğitim sistemine bu denli uzun bir süre ara verilmemesi gerekliliği ise uzaktan eğitim sisteminin uygulamasını gerekli kılmıştır. Bilim insanlarının yaptıkları açıklamalar ile korona virüsü kontrol altına alırsa bile ileride buna benzer salgın hastalıkların tekrar olacağı kanısındadırlar. Bu nedenle yapılan uzaktan eğitim uygulamalarının analizi, değerlendirmesi ve geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Uzaktan eğitimin etkinliğinin, gerekliliği ve öneminin hala tartışıldığı dünyamızda son dönemde yaşanan Koronavirüs (COVID-19) pandemisi ile dünyadaki çoğu ülkede okulların kapanması bu sistemin uygulamaya geçilmiştir.

Türkiye de Koronavirüs (COVID-19) pandemisinden dolayı başlatılan uzaktan eğitim sistemi bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Günümüzde hızla artan nüfus ve yaşam koşullarından dolayı her bireyin örgün eğitim alma imkânı kısıtlanmaktadır. Teknolojinin gelişmesiyle ters-yüz “Flipped Classroom” eğitim yaklaşımı ve harmanlanmış öğrenme yaklaşımlarının uzaktan eğitim ile örgün eğitimin iç içe girmesini sağlamıştır. Sağlık, teknoloji vb. birçok sistemin etkilediği eğitim alanyazında kendine yer bulan uzaktan eğitim çalışmaları her geçen gün önem kazanmaktadır. Sonuç olarak değerlendirecek olursak uzaktan eğitim faaliyetlerinin etkililiğine ilişkin öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerini incelendiği bu çalışmada yapılan analizler geleceğe yönelik eğitim-öğretimin niteliğine ve etkililiğine ışık tutacak bir değer taşımaktadır.

Araştırmanın amaçları kapsamında şu sorulara yanıt aranacaktır;

1.Öğrenciler için:

- 1.1. Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitim hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 1.2. Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitimin örgün eğitime göre avantajları ve dezavantajları nelerdir?
- 1.3. Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitim derslerine düzenli olarak katılabiliyor musunuz?
- 1.4. Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitim sürecinde aile bireylerinin size karşı tutumu nasıldır?

2.Velileri için:

- 2.1. Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitim hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 2.2. Velisi olduğunuz öğrencinin Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitim derslerini alırken ne gibi desteklerde bulunuyorsunuz?
- 2.3. Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi sürecinde yapılan Uzaktan eğitimin çocuğunuza ne gibi katkıları oldu?
- 2.4. Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitim derslerine çocuğunuz düzenli olarak katılabiliyor mu?

3.Öğretmenler için:

- 3.1. Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi sürecinde yapılan Uzaktan eğitim hakkında ne düşünüyorsunuz?
- 3.2. Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi sürecinde branşınıza dair yapılan uzaktan eğitim derslerini izlediniz mi? Kısa bir değerlendirme yapar mısınız?
- 3.3. Koronavirüs (Covid-19) Pandemisi sürecinde yapılan Uzaktan eğitime ilişkin önerileriniz nelerdir?

YÖNTEM

Bu çalışma günümüzde güncel bir olaydan etkilenilerek, korona virüs (Covid-19) pandemisi sonucu oluşan algılar ve olaylar kendi doğal ortamında ve imkânlarında, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konulmasına yönelik bir sürecin izlendiği nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden “durum çalışması” yöntemi kullanılmıştır.

Durum çalışması, güncel olan ve araştırmacı kontrolünün değişkenler üzerinde olmadığı

durumlarda bu durumun sebeplerini, nedenleri ve sonuçlarını anlamak, tanımlamak ve betimlemek için kullanılan bir araştırma yöntemidir. Durum çalışmasında, sınırları belirlenmiş bir araştırma konusunun gerçek ortamında ayrıntılı olarak betimlenmesi ve incelenmesi söz konusudur. İncelenen durum içerisinde olguyu etkileyen birçok unsur yer alır, durum çalışması ile bu unsurlar ve etkileşimleri resmedilir (Leymun, Odabaşı ve Yurdakul, 2017).

Örnek olay çalışması olarak da bilinen durum çalışmalarının temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır. Bir duruma ilişkin etkenler (ortam, bireyler, olaylar, süreçler, vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2020 yılı Eğitim Öğretim döneminde korona virüs (Covid-19) pandemisi sebebiyle uzaktan eğitime geçilmesi sonucu Gaziantep ilinde bulunan 80 öğrenci, 80 veli ve Gaziantep ili devlet okullarında görev yapan 80 öğretmen oluşturmaktadır. Çalışma grubu oluşturulurken, nitel araştırmalarda kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden “maksimum çeşitlilik örnekleme” kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örnekleminde, evren içinde var olan farklı durumları yansıtacak biçimde tüm örneklemler birlikte alınır ve problem farklı boyutları ile değerlendirilir. Farklı tipteki örneklemlerin alınmasındaki amaç ortak ya da paylaşılan durumların olup olmadığı belirlenmeye çalışmaktır.

Katılımcılardan öğrenciler ilkökul, ortaokul ve lise kademesinde olan ve devlet okulunda öğrenim gören öğrencilerden seçilmiştir. Velilerde ise, görüşme yaptığımız öğrencilerin kendi velileri ile görüşme sağlanmış olup, kişisel bilgileri ve görüşleri alınmıştır. Öğretmenler Gaziantep ilinde, devlet okullarında görev yapan ve EBA TV ve EBA canlı ders programları üzerinden yayınlanan uzaktan eğitim derslerinin branşlarına uygun seçilmiştir. Katılımcılar belirlenirken; EBA canlı ders ve EBA TV’de uygulanan uzaktan eğitim programlarını izlemiş olma şartı sunulmuş olup, öğrencilerde cinsiyet, eğitim kademesi, kardeş sayısı ve öğrenim gören kardeş sayısı değişkenleri göz önünde bulundurulmuştur. Öğrencilerin özellikleri Tablo 1’de verilmiştir. Velilerde, cinsiyet, yaş, meslek, eğitim durumu ve yakınlık derecesi değişkenleri ile değerlendirilmiştir ve özellikleri Tablo 2’de gösterilmiştir. Öğretmenlerde ise cinsiyet, yaş, branş, mesleki tecrübe ve öğrenim durumu değişkenleri değerlendirilerek özellikleri Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin demografik özellikleri

Öğrenci Demografik Özellikler	Sayı (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	42	52,5
Erkek	38	47,5
Toplam	80	100
Eğitim Kademesi		
İlkokul	6	7,5
Ortaokul	41	51,25
Lise	33	41,25
Toplam	80	100
Kardeş Sayısı		
0	2	2,5
1-3	66	82,5
4-5	11	13,75
6 ve üzeri	1	1,25

Toplam	80	100
Öğrenim Gören Kardeş Sayısı		
0	7	8,75
1-3	70	87,5
4-5	2	2,5
6 ve üzeri	1	1,25
Toplam	80	100

Çalışma grubu incelendiğinde öğrencilerin %52,5'nin (N:42) kız, %47,5'nin (N:38) ise erkek olduğu görülmektedir. Eğitim kademesi bakımından incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %7,5'nin (N:6) ilkokul, %51,25'nin (N:41) ortaokul ve %41,25'nin (N:33) ise lise öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrencilerin kardeş sayılarına baktığımızda %2,5'nin (N:2) kardeşi olmayan, tek çocuklar olup, %82,5'ni (N:66) 1, 2 veya 3 kardeşi olan, %13,75'nin (N:11) 4 veya 5 kardeşi olan, %1,25'nin (N:1) 6 veya daha fazla kardeşi olan öğrencileri nitelemektedir. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin öğrenim gören kardeş sayılarına baktığımızda %8,75'nin (N:7) kendinden başka öğrenim gören kardeşinin olmadığını görüyoruz. %87,5'nin (N:70) 1, 2 veya 3 kardeşi öğrenim görmekte olup, %2,5'nin (N:2) 4 veya 5 kardeşinin öğrenim gördüğünü ve %1,25'nin (N:1) ise 6 veya daha fazla kardeşinin öğrenim gördüğü görülmektedir. Toplamda 80 öğrenci ile görüşme sağlanmıştır.

Tablo 2. Velilerin demografik özellikleri

Veli Demografik Özellikler	Sayı (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	64	80
Erkek	16	20
Toplam	80	100
Yaş		
20-29	4	5
30-39	34	42,5
40-49	35	43,75
50 ve üzeri	7	8,75
Toplam	80	100
Meslek		
Ev hanımı	53	66,25
Öğretmen	4	5
Doktor	1	1,25
Yönetici	2	2,5
Memur	2	2,5
Muhasebe	1	1,25
Çiftçi	2	2,5
Esnaf	4	5
İşçi	3	3,75
Emekli	4	5
Serbest	2	2,5
Öğrenci	2	2,5
Toplam	80	100
Eğitim Durumu		
İlkokul	34	42,5
Ortaokul	13	16,25

Lise	17	21,25
Ön lisans	1	1,25
Lisans	15	18,75
Toplam	80	100
Yakınlık Derecesi		
Annesi	61	76,25
Babası	16	20
Diğer	3	3,75
Toplam	80	100

Çalışma grubundaki görüşme yaptığımız öğrencilerin kendi velilerinin demografik özelliklerini incelediğimizde %80'nin (N:64) kadın olduğunu, %20'sinin (N:16) ise erkek olduğu görülmüştür. Katılımcıların %5'lik (N:4) kısmını 20-29 arası yaş grubundaki veliler oluşturmaktadır. %42,5'nin (N:34) 30-39 arası yaş grubunu, %43,75 (N:35) 40-49 yaş grubu aralığındaki velilerin kapsadığını ve %8,75'nin (N:7) ise 50 yaş veya üzerinin kapsadığını görmekteyiz. Velilerin eğitim durumlarına baktığımızda %42,5'nin (N:34) ilköğretim mezunu, %16,25'nin (13) ortaokul mezunu, %21,25'nin (N:17) lise mezunu olduğu görülmektedir. %1,25'nin (N:1) ön lisans, %18,75'lik (N:15) kısmını ise lisans mezunları oluşturmaktadır. Yakınlık derecelerine baktığımızda %76,25'nin (N:61) annesi, %20'nin (N:16) babası, %3,75'nin (N:3) ise diğer aile bireylerinin katılımcı olduğu görülmektedir. Toplamda 80 veli ile görüşme sağlanmıştır.

Tablo 3. Öğretmen demografik tablosu

Öğretmen Demografik Özellikler	Sayı (N)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	50	62,5
Erkek	30	37,5
Toplam	80	100
Yaş		
20-29	31	38,75
30-39	30	37,5
40-49	16	20
50 ve üzeri	3	3,75
Toplam	80	100
Branş		
Sınıf öğretmeni	31	38,75
İlköğretim matematik	4	5
Matematik	7	8,75
Sosyal bilgiler	4	5
Fen bilimleri	5	6,25
Türkçe	6	7,5
Türk dili ve Edebiyatı	2	2,5
İngilizce	9	11,25
Fizik	5	6,25
Kimya	3	3,75
Coğrafya	1	1,25
Tarih	1	1,25
Felsefe	1	1,25
Arapça	1	1,25
Toplam	80	100

Mesleki Tecrübe		
3-5 yıl	26	32,5
6-8 yıl	12	15
9-10 yıl	14	17,5
11-14 yıl	8	10
15 ve üzeri	20	25
Toplam	80	100
Öğrenim Durumu		
Lisans	68	85
Yüksek lisans	10	12,5
Doktora	2	2,5
Toplam	80	100

Görüşme yapılan öğretmenlerin demografik bilgileri incelendiğinde %62,5'nin (N:50) kadınların oluşturduğunu, %37,5'nin (N:30) ise erkeklerin oluşturduğunu görmekteyiz. Öğretmenlerin yaşlarını incelediğimizde %38,75'nin (N:31) 20-29 yaş aralığında olduğunu görmekteyiz. %37,5'nin (N:30) 30-39 yaş aralığında, %20'nin (N:16) 40-49 yaş aralığında, %3,75'nin (N:3) ise 50 yaş ve üzerinde olduğunu belirtmektedir. Öğretmenlerin mesleki tecrübelerini incelediğimizde %32,5'nin (N:26) 3-5 yıl aralığında olduğunu, %15'nin (N:12) 6-8 yıl aralığında, %17,5'nin (N:14) 9 veya 10 yıl aralığında, %10'nun (N:8) 11-14 yıl aralığında ve son olarak %25'nin (N:20) 15 yıl ve üzerinde tecrübeye sahip olduğunu belirtmiştir. Öğretmenler öğrenim durumunu ise %85'nin (N:68) lisans, %12,5'nin (N:10) yüksek lisans, %2,5'nin (N:2) ise doktora olarak belirtmiştir. Toplamda 80 öğretmenle görüşme sağlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak “yarı yapılandırılmış görüşme formu” kullanılmıştır. Araştırmacılar tarafından geliştirilen bu formda öğrencilere ve velilere için dört açık uçlu soru, öğretmenlere ise üç açık uçlu soru hazırlanmıştır. Görüşmeler, okulların kapalı olmasından dolayı ve bireylerin izole sürecinde evde olmasından ötürü teknolojik iletişim kaynakları ile sağlanmıştır.

Veri Toplama Süreci

Araştırmada, korona virüs (Covid-19) pandemisi nedeniyle yapılmış olan uzaktan eğitime ilişkin öğrenci, veli ve öğretmen görüşleri alınmak istenilmiş olup, EBA TV ve EBA canlı ders programlarının katkıları öğrenilmek istenilmiştir. Görüşme formları hazırlanırken açık uçlu soru tekniğine uygun olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış sorulara dayanan görüşme formu, genişletilebilir düzeye sahip olmasından ve araştırılan konuda derinlemesine bilgi toplama imkânı verdiğinden dolayı tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sahip olduğu standartlık ve esneklik nedeni ile eğitim bilim araştırmalarında daha uygun ve kolay uygulanabilir bir teknik izlenimi vermektedir. (Ekiz, 2003). Ayrıca daha fazla katılımcıya ulaşılabilirdiği, katılımcıların görüşlerini rahatça dile getirebildiği, verileri toplama ve çözümleme kolaylığı sağladığı için de yarı yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir.

Araştırmanın görüşme formu geliştirilmesi sürecinde uzaktan eğitime ilişkin ilgili alan yazın taranarak açık uçlu görüşme soruları araştırmacılar tarafında hazırlanmış ve uzman görüşü almak üzere alan uzmanına sunulmuştur. Uzman görüşleri doğrultusunda form düzenlenerek 5 öğrenci, 5 veli ve 5 öğretmen ile pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu sayede kolay anlaşılabilirliği, içerik dışına çıkılmadığı ve amaca hizmet eden veriler elde etmeye yarar olduğu tespit edilmiştir. Pilot

deneme yapıldıktan sonra asıl uygulama için görüşme formu 80 öğrenci, 80 veli ve 80 öğretmene uygulanmıştır. Her öğrenciye ve veliye belirlenen dört açık uçlu soru, öğretmenlere ise üç açık uçlu soru sorulmuştur. Görüşme formlarının bir kısmı yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Ancak korona virüs (Covid-19) pandemisi ülkemizde ilerlemesi sonucu sosyal mesafe kuralları uygulanmaya başlandığı için ve izole sürecinde evde kalınması gerektiğinden dolayı geri kalan görüşmeler elektronik ortamda gerçekleştirilmiştir.

Geçerliliği ve Güvenilirliği

Araştırmadaki görüşme formları uzman görüşü alınarak geliştirilmiştir ve veriler toplanmadan önce beş öğretmen, beş öğrenci ve beş veli ile pilot çalışması yapılmıştır. Uygulama sonrası öğrencilerin birlikte değerlendirdiği ve aynı cevapları verdiği iki soru birleştirilmiştir. Alan uzmanının yönlendirmesiyle ve pilot uygulamanın sonuçları doğrultusunda görüşme formları yeniden düzenlenmiş ve uygulamak için hazırlanmıştır. Bu sayede yarı yapılandırılmış görüşme formunun kapsam, nitelik ve görünüş geçerliliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca görüşme formundaki sorular değerlendirilerek uygunluğu tespit edilmiştir.

Elde edilen verilerin gerçekliği yansıtmasını gösteren geçerlilik ile sonuçların tutarlı olmasının ve amaca uygun verilerin elde edildiğinin belirtisi olan güvenilirliğin sağlanmasında pilot uygulama ve uzman görüşü alınması uygun görülmüştür. Ayrıca tutarlılığı sağlamak için hazırlanan sorular her öğrenciye aynı şekilde sorulmuştur. Öğrencilerin kendi velilerine de, formda hazırlanmış olan velilere yönelik aynı sorular yönlendirilerek gözlemleri doğrultusunda fikirleri alınmıştır. Öğretmenlere hazırlanan görüşme formundaki sorular ise her öğretmene aynı şekilde sorulmuştur. Güvenilirlik açısından araştırmacı üçgenleme stratejisi kullanmıştır. Geçerlik ve güvenilirlik kazandırmak amacıyla verilerde hiçbir değişiklik yapılmadan ve nesnellik dikkate alınarak görüşme formları çalışmaya ek olarak sunulmuştur.

Veri Toplama Teknikleri

Araştırmanın verilerini oluştururken görüşme yöntemi kullanılmıştır. Birincil verilerle elde edilen “yarı yapılandırılmış görüşme formu” ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme soruları hazırlanırken yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden faydalanılmış olup, açık ve anlaşılır düzeyde olmasına dikkat edilmiştir. Sosyal izolasyon nedeniyle görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilememiştir. Teknolojik iletişim kaynaklarından yararlanılmış olup, telefon ve bilgisayar üzerinden veriler toplanılmış ve analiz edilmiştir. Telefon görüşmesinden elde edilen veriler yazılı metne dönüştürülmüştür. Mesajlaşma ve mail yoluyla elde edilen veriler ise herhangi bir değişiklik yapılmadan toplanılan veri kaynaklarına aktarılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma sonucunda elde edilen veriler “içerik analizi” yaklaşımıyla çözümlenmiştir. İçerik analizi belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı kelimelerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanır. Bu teknikte, metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli sözcüklerin veya kavramların varlığı belirlenmeye çalışılır. Araştırmacılar bu kelime ve kavramların varlığını, anlamlarını ve ilişkilerini belirler ve analiz ederek metinlerdeki mesaja ilişkin çıkarımlarda bulunurlar (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010).

Çalışmayı yürüten üç araştırmacı yapmış oldukları analizleri karşılaştırmış ve görüş birliğine varmışlardır. Araştırmacılar, farklı zamanlarda bir araya gelerek yapmış oldukları analizleri karşılaştırarak görüş birliğine varılan ve varılmayan durumlar tespit edilmiştir. Analizlerin son

halini tasarlarlarken araştırmacılar, Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen formülü kullanmışlardır (Güvenirlik=Görüş Birliği/ (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)). Araştırmacılar arasında uyum güvenilirliği 0,85 olarak bulunmuştur. Elde edilen bu güvenilirlik değeri bilimsel çalışmalar için kabul edilebilir düzeyde olduğu varsayılmaktadır (Miles ve Huberman, 1994). Araştırmacıların üçü de nitel veri analizi dersi almış, yüksek lisans öğrencisidir. Verilerin analizini yapan araştırmacıların veri analizi dersi almış olmaları güvenilirlik açısından önemlidir. İçerik analizi ile elde edilen veriler değerlendirilerek yüzdeleri alınmıştır ve kodlanmıştır. Analiz sürecinde katılımcılardan öğrenciler "Ö" şeklinde kodlanmıştır. Veliler ise "V" olarak kodlanmıştır. Öğretmenlerin verilerini analiz ederken ise "ÖG" olarak nitelendirilmiştir. Kişisel bilgilerin tanımlanması yapılırken frekansları alınıp yüzdeler hesaplanmış ve değerleri açıklanmıştır. Veriler ise bulgular oluşturulurken frekansları alınarak kodlama yapılmış ve tablo oluşturulmuştur. Verilerden alınan bilgilerle oluşturulan tabloda uygun temalar kullanılarak bilgiler nitelendirilmiştir. Tablonun yorumlanması yapılarak bulgular tamamlanmıştır.

BULGULAR

Araştırma kapsamında COVID-19 pandemi süreci doğrultusunda yapılan uzaktan eğitime yönelik öğrencilere dört, velilere dört ve öğretmenlere üç soru sorularak bu süreç incelenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde ise sorulara verilen cevaplar analiz edilerek elde edilen bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

Öğrenci Açısından Uzaktan Eğitim

"COVID-19 pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitim hakkında ne düşünüyorsunuz?" sorusuna ilişkin öğrencilerin verdiği cevapların analizlerin sonuçları Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. COVID-19 Pandemi Sürecinde Yapılan Uzaktan Eğitim Sürecine İlişkin Öğrencilerin Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Tablosu

Öğrenci Düşünceleri	Frekans	Yüzde (%)
Sistem başarılı	19	23,17
Verimli	14	17,07
Sistem başarısız	10	12,20
Yüz yüze eğitimin yerini dolduramaz	10	12,20
Süreç doğrultusunda eğitimin aksamaması	7	8,54
Verimli değil	7	8,54
Dönüt alma/ verme sorunu	5	6,10
Yeterli değil	3	3,66
Esnek yapı	2	2,43
Ders süreleri kısa	2	2,43
Teknik aksaklıklar	1	1,22
Başarıda düşüş olacaktır	1	1,22
Seviyeye uygun değil	1	1,22
TOPLAM	82	100

Tablo 4'de görüldüğü üzere uzaktan eğitim sürecine ilişkin öğrenci görüşleri analiz edildiğinde "Sistem başarılı, verimli, sistem başarısız, yüz yüze eğitimin yerini dolduramaz, süreç doğrultusunda eğitimin aksamaması, verimli değil, dönüt alma/ verme sorunu, yeterli değil, esnek yapı, ders süreleri kısa, teknik aksaklıklar, başarıda düşüş olacaktır ve seviyeye uygun değil" kodları oluşturulmuştur. Bu konuda oluşturulan kodlar arasında en yüksek frekansa sahip "sistem başarılı" kodu olmuştur. Bu konuda öğrenciler sistemin başarılı ve kendilerine fayda sağladığını belirtmişlerdir. Aksini belirten

öğrenciler ise çeşitli sebeplerden dolayı uzaktan eğitim sisteminin tam olarak fayda sağlamadığını ve örgün eğitimin yerini dolduramayacağını aktarmışlardır. Tablo 4. genel olarak incelendiğinde sistemin olumlu ve olumsuz yanları beyan edilmiş olup aralarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu hususta katılımcılar sürecin hem olumlu hem olumsuz yönlerinin olduğu kanaatindedir. Söz konusu soru hakkında katılımcıların verdiği yanıtların bir kısmı aşağıda belirtildiği gibidir;

Ö7: *“Uzaktan eğitim güzel bir uygulama derslerimi anlayabiliyorum, faydasını görebiliyoruz ve sistemi başarılı buluyorum.”*

Ö28: *“Yeterli olmadığını düşünüyorum. Daha ilgili olunabilir. Canlı ders sayısı artırılıp. Öğretmenler kendi yapacağı deneme sayısını fazlalaştırabilir.”*

Ö37: *“Verimli olduğunu düşünüyorum. Çok iyi bir eğitim ve öğrenim sunuluyor. Bu yüzden sistemi oldukça başarılı buluyorum”*

Ö43: *“Okula gitmediğim süre zarfı için güzel bir uygulama fakat yeterli olmuyor.”*

Ö61: *“Okulda ki gibi değil. Okulda ki öğretmenlerin anlatış tarzlarına alışık olduğumuz için uzaktan eğitimde ki öğretmenin anlatışları tuhaf geliyor. “*

Ö66: *“Pek faydalı bulmuyorum çünkü çoğu konuyu tam olarak anlayamıyorum, ders süreleri çok kısa geliyor ve öğretmene soru sorma imkânım yok, bu yüzden gelecek yıl derslerde sorun yaşayacağımı düşünüyorum.”*

“COVID-19pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitimin örgün eğitime göre avantaj ve dezavantajları nelerdir?” sorusuna verilen avantaj ve dezavantaj yanıtlarının bulguları Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin COVID-19 Pandemisi Nedeniyle Yapılan Uzaktan Eğitime Dair Gördükleri Avantaj ve Dezavantajları Frekans ve Yüzde Tablosu

	Temalar	Frekans	Yüzde(%)
Avantaj	Süreç doğrultusunda eğitimin aksamaması	38	22,89
	Tekrar/Pekiştirme	10	6,02
	Esnek yapı	8	4,83
	Faydalı	7	4,22
	Okulun değeri	5	3,01
	Öğrenmeyi öğrenme	3	1,81
	Sağlığın korunması	3	1,81
	Zorunluluk olmaması	2	1,20
	Ödev/Sınav olmaması	2	1,20
Dezavantaj	Dönüt alma/verme eksikliği	17	10,24
	Örgün eğitimin yerini tutamama	15	9,04
	Sosyal alanların olmaması	13	7,83
	Ders sürelerinin kısa olması	10	6,02
	Verimli değil	7	4,22
	Konuların anlaşılması	7	4,22
	Yeterli değil	6	3,61
	Teknik aksaklıklar	4	2,41
	Zorunluluk olmaması	3	1,81
	Bireysel farklılıkların dikkate alınmaması	3	1,81
	Ödev/Sınav olmaması	1	0,60
	Odaklanma problemi	1	0,60
	Başarıda düşüş yaşanması	1	0,60
	TOPLAM		166

Soruya verilen öğrenci cevapları araştırmacılar tarafından analiz edildiğinde kodlar iki ana tema

altında toplanmıştır. Bu temalar sırasıyla 'Avantaj ve Dezavantaj' olmak üzere adlandırılmıştır. Avantajlar teması altında 'Süreç doğrultusunda eğitimin aksamaması, tekrar/pekiştirme, esnek yapı, faydalı, okulun değeri, öğrenmeyi öğrenme, sağlığın korunması, zorunluluk olmaması, ödev/sınav olmaması' kodları oluşturulmuştur. Dezavantajlar teması altında ise "Dönüt alma/verme eksikliği, örgün eğitimin yerini tutamama, sosyal alanların olmaması, ders sürelerinin kısa olması, verimli değil, konuların anlaşılmasında yeterli değil, teknik aksaklıklar, zorunluluk olmaması, bireysel farklılıkların dikkate alınmaması, ödev/sınav olmaması, odaklanma problemi, başarıda düşüş yaşanması" kodları oluşturulmuştur. Öğrenciler bu süreçte yapılan uzaktan eğitimin en büyük avantajının eğitimin aksamaması olduğunu söyleyerek derslerinden geri kalmamasının onlar için oldukça faydalı olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca uzaktan eğitim ile tekrar ve pekiştirme fırsatı bulduklarını ve bunu daha rahat ortamda ve istedikleri saatte yapabildiklerini ifade etmişlerdir. Bu manada uzaktan eğitimin öğrenciye katkısı olduğu desteklenebilir niteliktedir. Söz konusu uzaktan eğitimin dezavantajları olarak ise dönüt alma/verme eksikliği olduğunu söylemiş ve derslere aktif olarak katılmadıklarını, etkileşimin kısıtlı olduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda yüz yüze eğitim gibi olmadığını ve ders sürelerinin kısa olduğunu söyleyerek örgün eğitimde olduğu gibi verim alamadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bu süreçte arkadaşlarıyla vakit geçiremediklerini ve sıkıldıklarını da ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda söylemler dikkate alınarak, uzaktan eğitim sisteminin geliştirilmesi gerektiği ve geliştirildiği takdirde daha büyük faydalar sağlayacağı açıktır. Bu soruya ilişkin katılımcıların verdiği cevaplar ise şu şekildedir;

Ö3: "Olumlu yönleri bu süreçte dersten kopmamayı sağlanması, konuları unutmamayı sağlaması. Olumsuz yönleri ise konuların çok yavaş ilerlemesi ve sıkıcı olması. Arkadaşlarımı ve okul ortamımı özledim."

Ö13: "Online eğitimlerde kayıt sistemi de bulunduğundan istediğim zaman aldığım dersleri tekrar dinleme imkânı bulmakta, hata yaptığım konularda tekrarlayarak kalıcı ve doğru bir öğrenme sağlanmaktadır. Öğretmenler işinde uzman kişilerdir. Evde okula göre daha rahat bir ortam olduğu için daha kolay anlıyorum."

Ö33: "Avantaj olarak derslerimden geri kalmıyorum. Dezavantaj olarak da ben öğretmenin tepkilerini, mimiklerini veya vücut hareketlerini merak etmeme rağmen göremiyorum."

Ö48: "Sağlığımız açısından iyi oldu ama okulda derslerimi daha iyi anlıyordum, burada öğretmenlere soru soramıyorum. Bazen de istediğim zaman derslere giremiyorum."

Ö59: "Uzaktan eğitim olduğu için arkadaşlarımdan ve öğretmenlerimden uzak kalıyorum bu da beni olumsuz etkilemektedir. Sosyalleşme açısından olumsuz olarak görüyorum. Dersleri unutmam ve derslerden bağımsız kalmadığım içinde olumlu görüyorum. Okulumu çok özledim."

Ö80: "Yüz yüze eğitim daha iyi ama bu süreçte uzaktan eğitim zorunlu bence. Olumlu yönü öğretmenler dersleri çok güzel anlatıyor. Ardından soru çözümünü yapıyorlar. Bence bu çok güzel."

Öğrencilere yönelttiğimiz "Koronavirüs (COVID-19) pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitim derslerine düzenli olarak katılabiliyor musunuz?" sorusuna ilişkin katılımcıların yanıtlarının analizleri Tablo 6'da belirtildiği gibidir.

Tablo 6. Öğrencilerin Pandemi Nedeniyle Yapılan Uzaktan Eğitime Katılma Sıklıklarının Frekans ve Yüzde Tablosu

Öğrencinin Uzaktan Eğitime Katılma Durumu	Nedenleri	Frekans	Yüzde(%)
Düzenli Katılıyorum	Düzenli katılıyor	47	58,75
Genellikle Katılıyorum	Genellikle katılıyor	5	6,25
Bazen Katılıyorum	Saatin uyuşmaması	4	2,50
	Teknik aksaklıklar	3	5
	Zorunlu olmaması	2	3,75
	Odaklanma problemi	1	1,25
Katılmıyorum	Saatin uyuşmaması	6	7,50
	Teknik aksaklıklar	5	3,75
	Faydalı bulmuyorum	4	6,25
	Zorunlu olmaması	3	3,75
	Bireysel çalışma	3	1,25
	Kardeş sayısı	1	
TOPLAM		80	100

Tablo 6'ya ait soru cevapları araştırmacılar tarafından incelenip analiz edilmiştir. Dört ana tema altında toplanmış olup bu temalar sırasıyla “Düzenli katılıyorum, genellikle katılıyorum, bazen katılıyorum ve katılmıyorum” olarak adlandırılmıştır. Öğrencilere yönelmiş olduğumuz soruya karşın “Katılmıyorum ve ya bazen katılıyorum” cevabını veren katılımcılardan katılmama nedeni sorulmuş ve verilen yanıtlar incelendiğinde “Zorunlu olmaması, saatin uyuşmaması, teknik aksaklıklar, faydalı bulmuyorum, odaklanma problemi, bireysel çalışma, kardeş sayısı” kodları oluşturulmuştur. Kodlar arasında en yüksek frekansa sahip olan “saatin uyuşmaması”dır. Bu hakkında katılımcılar, derslerin erken saatte verilmesinden ve kardeşleriyle aynı saate denk gelmesi nedeniyle derslere düzenli olarak katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların bir kısmı uzaktan eğitim sürecinin faydalı olmadığını söyleyerek derslere katılmadığını bildirmiştir. Bunun yanında teknik aksaklıkların da derse katılmama üzerinde etkisi azımsanamayacak derecededir. Bu hususta katılımcıların görüşleri şu şekildedir;

Ö8: “Hayır katılmıyorum. Bazen saati unutuyorum bazen de internette sorun çıkıyor.”

Ö16: “Hayır katılmıyorum çünkü kendi oluşturduğum bir çalışma programım var. Programıma uyarak eksik yerlerimi ve kendimi geliştiriyorum.”

Ö23: “Hayır katılmıyorum çünkü benden hariç 5 okuyan kardeşim daha var. Onların ders saatlerine denk geliyor.”

Ö24: “Hayır katılmıyorum çünkü ilk günler aynı konuları çok tekrar verdiler yeni konuları takip edemedim. Bu yüzden faydalı olduğumu düşünmüyorum.”

Ö52: “Hayır, çünkü ev hali ve bu durumun verdiği gevşeklik var, bu yüzden odaklanmada sorun yaşıyorum.”

Ö71: “Hayır evde konu videoları dinlemeyi daha yararlı buluyorum ki katılmak istesem de saatleri uymuyor bu süreçte uyku düzenim tamamen bozuldu sabah uyuyup akşam uyanıyoruz.”

“Koronavirüs (COVID-19) pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitim sürecinde aile bireylerinin size karşı tutumu nasıldır?” sorusunu yönelttiğimiz öğrencilerin cevapları incelenmiş ve analiz edilmiştir. Analiz sonucu elde edilen bilgiler Tablo 7’de verildiği gibidir.

Tablo 7. Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğrenci Gözünden Veli Tutumlarının Frekans ve Yüzde Tablosu

Temalar	Tutum	Frekans	Yüzde(%)
Destekleyici Aile Tutumları	Destekleyici tutum sergileme	46	41,82
	Uygun ortam sağlama	18	16,36
	Teşvik etme	12	10,91
	Takip etme	8	7,27
	Yardımda bulunma	7	6,36
	Moral/Motivasyon	5	4,55
	Takviye çalışmalar verme	3	2,73
	Zaman geçirme	2	1,82
	İlgi gösterme	1	0,91
Destekleyici Olmayan Aile Tutumları	Baskıcı tutum sergileme	7	6,36
	İlgisiz davranma	1	0,91
TOPLAM		110	100

Soruya verilen cevaplar araştırmacılar tarafından analiz edilmiş olup analizler sonucunda iki ana tema belirlenmiştir. Bu temalar sırasıyla “Destekleyici aile tutumları ve destekleyici olmayan aile tutumları” olarak adlandırılmıştır. Destekleyici aile tutumları teması altında “Destekleyici tutum sergileme, uygun ortam sağlama, teşvik etme, takip etme, yardımda bulunma, moral/motivasyon, takviye çalışmalar verme, zaman geçirme, ilgi gösterme” olarak kodlanmış olup bu kodlardan en yüksek frekansa sahip olan “Destekleyici tutum sergileme” dir. Bu bağlamda katılımcılar ailelerinin, bu süreç içerisinde kendilerine desteklerini esirgemediklerini ifade etmişlerdir. Bunun dışında dersleri dinleyebilmeleri için uygun ortam sağladıklarını ve bu konudan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Söz konusu tutumların, öğrencilerin süreci daha verimli geçirmelerini sağlamak için gerekli olduğu açıktır.

Destekleyici olmayan aile tutumları teması altında “Baskıcı tutum sergileme ve ilgisiz davranma” kodları araştırmacılar tarafından oluşturulmuş. Bu bağlamda frekansı en yüksek “Baskıcı tutum sergileme” kodu olmuştur. Bu konuda katılımcılar ailelerinin çok fazla ders çalışmalarını istediklerini ve sürekli ikaz ettiklerini belirtmişlerdir. Bu bağlamda böyle bir süreçte öğrencilere bu derece baskı uygulamak öğrencinin hem strese girmesine hem de derslerden uzaklaşmasına sebep olacaktır. Soruya ilişkin katılımcı cevapları aşağıdaki gibidir;

Ö11: “Her daim destek oluyolar derse teşvik ediyorlar ve evde sıkıldığımız zaman biraz olsun keyfimizi yerine getirmek (dışarı özlemimizi azaltmak) için birlikte eğitici oyunlar oynuyoruz.”

Ö23: “Ders saatimde kafamın karışmaması içi herkes sessiz oluyor ve beni yalnız bırakmaya özen gösteriyorlar. Özellikle annem benimle çok ilgileniyor.”

Ö43: “Sadece uzaktan eğitim ile yeterli olmadığını düşünüp ders çalışmam konusunda baskıcılar ve çok test verip sürekli test çözmeme istiyorlar.”

Ö57: “Ders çalışmam için ellerinden geleni yapıyorlar ve derslerimi takip edip, ders saatlerinde bana haber veriyorlar.”

Ö68: “Asla derslerimi kaçırmamam konusunda çok dikkatli. Bu dönemde motivasyona çok ihtiyacımız var ve ailem her konuda beni destekliyor.”

Ö71: “Uzaktan eğitim sürecinde aile bireylerim bana karşı tutumları iyi destekliyorlar bana yardımcı oluyorlar, bilmediğim ve anlamadığım yerlerde yardım ediyorlar.”

Veli Açısından Uzaktan Eğitim

“Koronavirüs (COVID-19) pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitim hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna yönelik velilerin cevapları analiz edilmiş olup elde edilen bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. COVID-19 Pandemi Sürecinde Yapılan Uzaktan Eğitim Sürecine İlişkin Veli Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Tablosu

Veli Düşünceleri	Frekans	Yüzde(%)
Sistem başarılı	27	27,55
Süreç doğrultusunda eğitimin aksamaması	22	22,45
Verimli değil	15	15,31
Yeterli değil	11	11,23
Yüz yüze eğitimin yerini tutamaz	6	6,12
Etkileşim kısıtlı	3	3,06
Devam etmeli	3	3,06
Teknik aksaklıklar giderilmeli	2	2,04
Veli bilincinin artması	2	2,04
Öğrenciler için anlaşılır değil	2	2,04
Kararsız	2	2,04
Sosyal becerilere katkısı yok	1	1,02
Ders süreleri kısa	1	1,02
Örgün eğitimin yerini alabilir	1	1,02
TOPLAM	98	100

COVID-19 pandemisi nedeniyle yapılan uzaktan eğitime ilişkin velilerin görüşleri incelenmiş ve analiz edilmiştir. Bu hususta Tablo 8’de görüldüğü üzere “Sistem başarılı, süreç doğrultusunda eğitimin aksamaması, verimli değil, yeterli değil, yüz yüze eğitimin yerini tutamaz, etkileşim kısıtlı, devam etmeli, teknik aksaklıklar giderilmeli, veli bilincinin artması, öğrenciler için anlaşılır değil, kararsız, sosyal becerilere katkısı yok, ders süreleri kısa ve örgün eğitimin yerini alabilir” kodları oluşturulmuştur. Bu kodlar arasında en yüksek frekansa sahip “sistem başarılı” kodu olmuştur. Veliler uzaktan eğitim sistemini başarılı bulduklarını ifade etmiş ve bu süreçte eğitimin aksatılmamasından memnun olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcıların bazıları bu süreç içinde ailelerinde farkındalık ve tecrübe kazandığını ifade etmişlerdir. Hatta katılımcıların bir kısmı bu sistemin yüz yüze eğitim ile birlikte devam etmesi gerektiği önerisinde bulunmuşlardır. Bunun aksine bir kısım katılımcı ise söz konusu sisteminin yeterince verimli ve yeterli olmadığını söyleyerek eksikleri olduğunu belirtmiş ve geliştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca örgün eğitimin yerini alabileceğini söyleyen katılımcıya karşın yüz yüze eğitimin yerini tutmayacağını ve uzaktan eğitimin, örgün eğitim gibi verimli ve faydalı olmayacağını çünkü etkileşimin oldukça kısıtlı olduğunu belirten katılımcılar mevcuttur. Bu soruya ilişkin katılımcı görüşleri aşağıda verildiği gibidir;

V7: “Çocuklar için biraz zor ama verimli bir süreç. Evde dersler olmadan oturmalarından çok daha iyi. Öğrencileri okuldan uzaklaştırmayacak başarılı bir sistem.”

V16: “Bu pandemi sürecinde evde olma zorunluluğuna rağmen eğitim sürecinin devam etmesini başarılı buluyorum.”

V19: “Örgün eğitimin yerini tutmaz ama Örgün eğitim yanında da devam etmesi gerektiğini düşünüyorum. Aileler konuların nasıl anlatılması gerektiğinin farkına varıyor öğrenciye yardımcı olmak adına. Öğrenci de tekrar etmiş olur.”

V35: Sosyal ve fiziksel olarak becerilerine katkı sağlamasa da öğrenimden geri kalmamasına katkısı oluyor.

V49: “Uzaktan eğitimi yeterli bulmuyorum çünkü çocuk sorumluluk hissetmiyor, anlamadığı yerleri sormuyor. Gerekliğinde dönüt sağlayamadığı için konuları anlamadan geçiyor.”

V52: “Uzaktan eğitimin tabii ki okul içindeki eğitim kadar verimli olmadığını düşünüyorum okulda arkadaşları ve öğretmeni ile iç içe olup takıldığı yerlerde geri dönüşü anında olduğu için ve mutlu olduğu için okulun yerini dolduramadığını düşünüyorum.”

Katılımcılara yöneltilen “Velisi olduğunuz öğrencinin koronavirüs (COVID-19) pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitim aldığı süreçte ne gibi desteklerde bulunuyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar analiz edilmiş ve Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Velilerin Uzaktan Eğitim Sürecinde Öğrencilere Karşı Tutumunun Frekans ve Yüzde Tablosu

Tutum	Frekans	Yüzde(%)
Destekleyici tutum sergileme	28	23,73
Uygun ortam sağlama	26	22,04
Takip etme	18	15,25
Teşvik etme	17	14,42
Yardımda bulunma	10	8,47
Moral/Motivasyon	10	8,47
Takviye çalışmalar verme	7	5,93
Destekte bulunmama	2	1,69
TOPLAM	118	100

Uzaktan eğitim sürecinde olan öğrencilere karşı tutumlarının nasıl olduğu velilere sorulduğunda verilen cevaplar incelenmiş ve analiz edilmiştir. Elde edilen bilgiler doğrultusunda “Destekleyici tutum sergileme, uygun ortam sağlama, takip etme, teşvik etme, yardımda bulunma, moral/motivasyon, takviye çalışmalar verme ve destekte bulunmama” kodları araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Bu kodlar arasında “Destekleyici tutum sergileme” en yüksek frekansa sahip kod olmuştur. Bu bağlamda katılımcılar, öğrencilerin süreçten yararlanabilmesi adına öğrencileri desteklediklerini ve ortamı, öğrenciye yönelik düzenlediklerini belirtmişlerdir. Bu soru aynı şekilde öğrencilere de sorulmuş olup analiz sonuçlarına Tablo 9’de yer verilmiştir. Bu bağlamda her iki tablo da incelendiğinde yaklaşık olarak benzer cevaplar verildiği görülmektedir. Ayrıca söz konusu her iki tabloda birbirini destekler niteliktedir. Bu soruya katılımcıların verdiği cevapların bir kısmı aşağıda belirtilmiştir.

V8: “Kızımın her daim yanındayım ve ona destek oluyorum maalesef ki derslere katılmıyor. Ama bu süreci boş da geçirmiyor kendi çapında videolar izleyerek çalışıyor ben de düşüncesine saygı duyuyorum.”

V16: “Ders dinlerken uygun ortamı sağlıyorum, takıldığı yerlerde konuyu daha detaylı anlatmaya çalışıyorum.”

V20: “Ders sırasında yalnız kalmaları sağlıyorum, diğer kardeşlerinin sessiz kalmalarını sağlıyorum ve ders vakitlerini takip ediyorum, unuttukların da uyarıyorum.”

V26: “Derslere katılmasını sağlıyorum ve motive edebilmek adına derslerin faydasından bahsediyorum.”

V57: “Bu sürecin biteceğini, tekrardan okula derslerine arkadaşlarına dönebileceğini söyleyerek motive etmeye, destekte bulunmaya çalışıyorum.”

V73: “Sadece uzaktan eğitimle yetinmiyoruz. Öğretmenlerin gönderdiği videoları izleyip testleri çözüyoruz. Ayrıca internetten de bolca test sorusunu çıkarıp deneme çözüyoruz. Bu tarz takviyeler ile desteklemeye çalışıyorum.”

Velilere, “Velisi olduğunuz öğrencinin koronavirüs (COVID-19) pandemisi sürecinde yapılan

uzaktan eğitim aldığı süreçte ne gibi desteklerde bulunuyorsunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevapların analizlerine Tablo 10'de yer verilmiştir.

Tablo 10. Velilerin Gözünden Uzaktan Eğitimin Öğrencilere Olan Katkısı Görüşlerinin Frekans ve Yüzde tablosu

Katkı	Frekans	Yüzde (%)
Eğitimin aksamaması	31	36,05
Katkısı olmadı	17	19,77
Tekrar/Pekiştirme	7	8,14
Öğrenmeyi öğrenme	6	6,98
Farkındalık kazanma	5	5,82
Eksikleri tamamlama	3	3,49
Aile ile vakit geçirme	3	3,49
Kendine vakit ayırma	3	3,49
Sistem başarılı	3	3,49
Sistemin eksiklikleri var	2	2,32
Etkileşim kısıtlı	2	2,32
Sorumluluk bilinci	2	2,32
Kararsız	2	2,32
TOPLAM	86	100

Tablo 10 genel olarak incelendiğinde "Eğitimin aksamaması, katkısı olmadı, tekrar/pekiştirme, öğrenmeyi öğrenme, farkındalık kazanma, eksikleri tamamlama, aile ile vakit geçirme, kendine vakit ayırma, sistem başarılı, sistemin eksiklikleri var, etkileşim kısıtlı, sorumluluk bilinci ve kararsız" kodları tanımlanmıştır. Bu hususta kodlar arasında en yüksek frekansa sahip "Eğitimin aksamaması" kodu bulunmuştur. Katılımcılar bu süreç doğrultusunda yapılan uzaktan eğitimin, çocuklarına en büyük katkısı olarak eğitimden geri kalmadıklarını ve bu durumdan memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bunun yanında öğrencilerin süreç içerisinde tekrar ve pekiştirme yapmaya fırsat bulduklarını ve bu sayede nasıl öğreneceklerini keşfettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca çocukların kendilerine vakit ayırdıklarını bu süreç boyunca hobilerine ve kitaplara vakit ayırabildiğini söylemiş ve kendileriyle de daha çok birlikte olduklarını ifade etmişlerdir. Tüm bunların aksine COVID-19 nedeniyle yapılan uzak eğitimin çocuklarına herhangi bir katkısı olmadığını ifade eden katılımcılar da vardır. Bu konu ile ilgili katılımcı görüşleri aşağıda belirtildiği gibidir;

V4: "Örgün eğitime nazaran eksiklikleri var ama uzaktan eğitim bir nebze olsa derslerden kopmamasını sağladı."

V29: "Uzaktan eğitimin çocuğuma katkısı olduğunu düşünmüyorum."

V31: "Uzun bir süre boşlukta kalan bir çocuk için bilgilerinin taze kalabilmesini sağlıyor."

V51: "Öğretmenin ve arkadaşlarının kıymetini anlaması. Okulun ve eğitimin ne kadar değerli olduğunu anladı."

V56: "Aslında çok katkısı olduğunu düşünmüyorum. Çünkü dersleri alsalar bile düzenli tekrar yapılmıyor ve sistemde eksiklikler var. Çocuklar soru sormadıkları için bazı konuları anlamadan geçebiliyorlar."

V77: "Uzaktan eğitimin daha çok kitap okuma daha çok dinlenme ve soru çözme gibi imkânları var. Bu yüzden katkısı oldu."

"Çocuğunuz koronavirüs (COVID-19) pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitim sürecine düzenli olarak katılabiliyor mu?" sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar incelenmiş ve analizleri Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Velilerin Gözünden Öğrencinin Uzaktan Eğitime Katılma Sıklıklarının Frekans ve Yüzde Tablosu

Veliye Göre Öğrencinin Uzaktan Eğitime Katılma Durumu	Frekans	Yüzde(%)
Düzenli katılıyor	45	56,25
Genellikle katılıyor	4	5
Ara sıra katılıyor	9	11,25
Katılmıyor	22	27,50
TOPLAM	80	100

Tablo 11. genel olarak incelendiğinde, öğrencilerin pandemi nedeniyle yapılan uzaktan eğitime katılma durumları dört kod ile tanımlanmıştır. Kodlar arasında en yüksek frekansa sahip olan “Düzenli katılıyor” kodu olmuştur. Bu durumda öğrencilerin birçoğu söz konusu sürece düzenli olarak katılmaktadır. Öğrencilere aynı soru yöneltilmiş ve verilen cevaplardan elde edilen bulgulara Tablo 6’te yer verilmiştir. Katılmayan öğrencilerin nedenleri de aynı şekilde Tablo 11’de belirtilmiştir. Analiz sonuçları her iki tablo için de kıyaslandığında benzer sonuçlar elde edildiği söylenebilir. Bu durumda velilerin verdiği cevapların, öğrencilerin verdiği cevapları doğrular nitelikte olduğu açıktır.

Öğretmen Açısından Uzaktan Eğitim

İlk olarak “Koronavirüs (COVID-19) pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitim hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusu öğretmenlere yöneltilmiştir. Verilen yanıtlar araştırmacılar incelenmiş ve analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 12’de belirtilmiştir.

Tablo 12. COVID-19 Dolayısıyla Yapılan Uzaktan Eğitime İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Frekans ve Yüzde Tablosu

Öğretmen Düşünceleri	Frekans	Yüzde(%)	
Başarılı Yönleri	Eğitimin aksamaması	32	26,67
	Sistem başarılı	14	11,67
	Çağa ayak uydurma	3	2,50
	Öğrenmeyi öğrenme	2	1,67
Geliştirilmesi Gereken Yönleri	Geliştirilmeli	18	15
	Fırsat eşitliği	6	5
	Alt yapı problemleri	5	4,17
	Sosyal beceriler	3	2,50
	Ders süreleri kısa	3	2,50
	Rehberlik hizmetleri	2	1,67
Başarısız Yönleri	Pek verimli değil	10	8,33
	Dönüt alma/verme	9	7,50
	Yüz yüze eğitimin yerini dolduramaz	7	5,82
	İlköğretime uygun değil	2	1,67
	Sisteme gerek yok	2	1,67
	Başarısız	1	0,83
Sistemin sınırlılıkları var	1	0,83	
TOPLAM	120	100	

Öğretmenlere görüşlerinin sorulması üzerine verilen cevaplar araştırmacılar tarafında analiz edilmiş ve üç ana tema altında toplanmıştır. Bu temalar sırasıyla “başarılı yönleri, geliştirilmesi gereken yönleri ve başarısız yönleri” dir. Başarılı yönleri teması altında “Eğitimin aksamaması, sistem başarılı, çağa ayak uydurma ve öğrenmeyi öğrenme” kodları oluşturulmuş olup bu kodlar içerisinde “Eğitimin aksamaması” en yüksek frekanslı kod olmuştur. Bu bağlamda öğretmenler süreç doğrultusunda eğitimin aksamaması adına yapılan söz konusu uygulamayı bu yönüyle başarılı bulduklarını ve günümüzde teknolojinin bu denli gelişmiş olmasının bir sonucu olarak uzaktan eğitimin

kullanıldığını vurgulamışlardır. Geliştirilmesi gereken yönleri teması altında “Geliştirilmeli, fırsat eşitliği, alt yapı problemleri, sosyal beceriler, ders süreleri kısa ve rehberlik hizmetleri” kodları oluşturulmuştur. Bu hususta en yüksek frekansa sahip olan kod “geliştirilmeli” dir. Katılımcılar sistemin eksiklikleri olduğunu düşünmekte, bu aksaklık ve eksiklikler iyileştirildiği takdirde istenilen başarıya ulaşabileceğini ifade etmişlerdir. Başarısız yönleri teması altında “Pek verimli değil, dönüt alma/verme, yüz yüze eğitimin yerini dolduramaz, ilköğretime uygun değil, sisteme gerek yok, başarısız ve sistemin sınırlılıkları var” kodları oluşturulmuş ve en yüksek frekansa sahip olan kod “pek verimli değil” olarak belirlenmiştir. Bu konuda öğretmenler, uzaktan eğitim sürecinin öğrenci açısından yeterli verime sahip olmadığını düşünmekte ve bunu etkileşimin kısıtlı olmamasına, seviyeye uygun olmamasına ve çeşitli eksikliklerinin olmasına bağlamaktadır.

ÖG5: “Pandemi sürecinde uzaktan eğitim kaçınılmazdı ve çok hızlı bir şekilde ülkemizde uzaktan eğitime hazırlanılıp EBATV ile yayımlara başlandı. Eğitim- öğretimin yüz yüze okullarda öğretmen ve öğrencilerle beraber devam edemediği süreçlerde uzaktan eğitim muhakkak olmalı. Çünkü belirli düzende devam eden öğretmen ve öğrenci bir şekilde buluşmalı, öğrenme devam etmeli, motivasyon sürdürülebilir. Aksi takdirde öğrenciler tamamen boşluğa düşebilir, plansız olurlar, okul bitti hissine kapılabilirler, öğrendiklerini unuttur ve yeni öğrenmelere kapalı olabilirler.”

ÖG36: “Gerekli olduğunu düşünüyorum. Zaman zaman sistemsiz sıkıntılardan dolayı öğrenciler EBA’ya girmekte sıkıntı yaşamaktadır. Bunlar aşıldığı takdirde daha verimli olacağını düşünüyorum.”

ÖG41: “Uzaktan eğitim gelişen teknolojinin bize sunduğu imkânlardır. Bu imkânları bizler hem öğreten hem de öğrenen bireyler olarak takip etmeliyiz. Biz uzaktan eğitimi sadece örgün ve formal eğitimin bir tamamlayıcısı olarak kullanmanın yanı sıra kişisel gelişimimiz için de kullanabiliriz. Kendi başına sadece uzaktan eğitim öğrencilerin yaş aralığı düştükçe örtük kazanımların ve sosyalitenin düşük olduğu bir yöntem olur. Bir öğrencinin yanında her zaman sarılacağı, tartışacağı, küsüp barışacağı ve paylaşım yapabileceği bir arkadaş çevresinin olması benim için en etkili eğitim ortamıdır.”

ÖG48: “Uzaktan eğitim pandemi sürecinde eğitime uzak kalmamayı sağlamak amacı ile yapıldı ancak alt yapı eksikliği nedeni ile ihtiyacı tam anlamıyla karşılayamadığını düşünüyorum.”

ÖG54: “Yaşadığımız salgın sebebiyle yapılan uzaktan eğitimin yerinde bir karar olduğunu düşünüyorum. Çocuklar eğitim, öğretim yaşantısından uzak kalmayarak EBA TV ile derslerini almaya çalışıyorlar. Ancak elbette eksiklikler var, her ne kadar eğitim olsa da birebir örgün eğitimle benzeşmediği ve çocukların aktif olmadığını dolaylı olarak biraz eksik kalıyor.”

ÖG72: “Uzaktan eğitim programı düzenli ve faydalı bir şekilde takip edildiği sürece örgün kadar olmasa da yarar sağlayabilir. Fakat yüz yüze iletişimin olmaması öğrencide birçok sıkıntıya sebep olabiliyor. Öğrenci takıldığı veya anlayamadığı konuyu direkt sorabilme imkânı maalesef ki olmuyor. Bunun yanında öğrencinin normal sosyal bir ortamda bulunmaması verilen eğitimi sıkıcı kılabilir. Ülkemizde de imkânlardan dolayı uzaktan eğitim dersleri takip edemeyen birçok öğrenci mevcuttur.”

“Koronavirüs (COVID-19) pandemisi sürecinde yapılan uzaktan eğitimin branşınıza dair dersleri izlediniz mi? Kısa bir değerlendirme yapar mısınız?” sorusu katılımcılara yöneltilmiş ve verilen cevaplar analiz edilmiştir. Analizler sonucunda elde edilen bulgulara Tablo 13’de yer verilmiştir.

Tablo 13. COVID-19 Pandemisi Nedeniyle Yapılan Uzaktan Eğitime İlişkin Öğretmen Değerlendirmelerinin Frekans Tablosu

Öğretmenlerin Uzaktan Eğitim Derslerini İzleme Durumu	Öğretmenlerin Uzaktan Eğitim Değerlendirmeleri	Frekans	Yüzde(%)
İzlenmiş (68)	Öğretmenler başarılı	17	15,45
	Sistem başarılı	17	15,45
	İçerik geliştirilmeli	11	10,00
	Materyal kullanımı yeterli değil	9	8,18
	Etkileşim yeter değil	9	8,18
	Yeterince verimli değil	8	7,27
	İlköğretim kademesine uygun değil	6	5,45
	Bireysel farklılıklar dikkate alınmıyor	5	4,55
	Yüz yüze eğitimin yerini alamaz	4	3,64
	Alt yapı yetersiz	3	2,73
	Öğrenci/Veli ilgisiz	2	1,82
	Konular hızlı ilerliyor	2	1,82
	Anlatılanlarda tekrara düştü	2	1,82
	Fırsat eşitsizliği	2	1,82
	Ders süreleri kısa	1	0,91
İzlenmemiş (12)	Değerlendirme yapılamadı	12	10,91
TOPLAM		110	100

Tablo 13 genel olarak incelendiğinde öğretmenlerin branşlarına dair uzaktan eğitim derslerini değerlendirmeleri yer almaktadır. Bu bağlamda izlenmiş olan öğretmenlerin değerlendirmeleri analiz edilmiş ve “Öğretmenler başarılı, sistem başarılı, içerik geliştirilmeli, materyal kullanımı yeterli değil, etkileşim yeter değil, yeterince verimli değil, ilköğretim kademesine uygun değil, bireysel farklılıklar dikkate alınmıyor, yüz yüze eğitimin yerini alamaz, alt yapı yetersiz, öğrenci/veli ilgisiz, konular hızlı ilerliyor, anlatılanlarda tekrara düştü, fırsat eşitsizliği ve ders süreleri kısa” kodları oluşturulmuştur. Kodlar arasında en yüksek frekanslı olan “Öğretmenler başarılı” kodu olmuştur. Katılımcılar yaptıkları değerlendirmede sistemin başarılı ve görev alan öğretmenlerin alanına hakim ve donanımlı olduklarını, oldukça başarılı bulduklarını ifade etmişlerdir. Ancak böyle bir sistemin hem öğrencinin ilgisini çekebilmek hem de kalıcı öğrenme sağlamak adına daha eğlenceli içerikler ve daha fazla somut materyal olması gerektiğini söylemiş, uzaktan eğitimin derslerinin bu konuda eksikleri olduğunu ve geliştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca tam olarak verim sağlanamadığını, yüz yüze eğitimin yerini alamayacağını ve bunun nedeni olarak ise etkileşimin sınırlı olması ifadesinde bulunmuşlardır. İlköğretim kademesinin yaş özellikleri göz önüne alındığında, uzaktan eğitim sisteminin bu yaş seviyesine uygun olmadığını da belirtmişlerdir. Bu konu hakkında katılımcı görüşleri aşağıda belirtildiği gibidir;

ÖG1: “Evet izledim. İlkokul düzeyinde konuları sindire sindire, yavaş yavaş anlatmak lazım. İzlediğim derslerde konular çok hızlı anlatılıyor çocuklar asla öyle anlamaz. Ve çocuğun yaşına inmek lazım, lise ve üniversite öğrencisine anlatır gibi düz anlatmak ilköğretim kademesi için uygun değil.”

ÖG15: “İzledim. Sistemi gayet başarılı buluyorum. Ayrıca EBA TV’deki öğretmenlerin branşlarına hâkim ve donanımlı oldukları düşüncesindeyim.”

ÖG37: “Branşım gereği ilkök kademesindeki tüm dersler beni ilgilendiriyor. Çoğu dersleri izlemeye çalıştım. Süre olarak uzun değil ve teneffüsleri de var çocuklar aktif olamadıkları için çabuk sıkılma ihtimaline karşı düşünülmüş güzel bir yöntem. Dersleri anlatan hocalarımız tecrübeli ve başarılı. Yalnızca dediğim gibi öğrencilerin aktif olamayışı uzaktan eğitimi çok etkili kılmıyor.”

ÖG39: “Branşıma ait uzaktan eğitim derslerini izlediğimde şunu düşündüm bir sınıf içerisinde 30 öğrenci

için kazanımlar derste işlenirken öğrencinin hazırbulunuşluğu, dikkat düzeyi, öğrenme stili, ilgi ve ihtiyaçlarını vb. yerine getirmekte zorlanırken çok geniş bir öğrenci kitlesine uzaktan eğitim ile özellikle branşım gereği küçük yaş aralığında çok yalın kalmaktadır. Yapılan sunumlar ne kadar renkli ne kadar yaratıcı olsa da her öğrenciye aynı etkiyle hitap edememektedir”.

ÖG42: “Branşım matematik olduğundan matematik öğretmenlerinin uzaktan işlediği dersleri takip ediyorum. Sınıfta etkinliklerle soyut olan matematiği somutlaştırmaya gayret ediyoruz. Ama uzaktan anlatılan dersler, Bloom Taksonomisine göre de en fazla uygulama basamağına çıkar diye düşünüyorum. Üst düzey bilişsel becerilerin, en azından ortaokul ve ilkokul düzeyi için okulda kazanılacağı kanaatindeyim. Okulda öğrencinin gözlerine bakarak dersi ne kadar anladığını fark edebiliyoruz, Ama maalesef uzaktan bu pek de mümkün olmuyor.”

ÖG62: “Alanımla ilgili izlediğim derslerde meslektaşlarımın yaratıcı öğretim şekillerini hoşnut bir şekilde takip ettim. İngilizce sözel ve görsel bir ders, drama noktasında öğretmene çok görev düşüyor, bu nokta da yine de biraz eksik kaldığını düşünüyorum uzaktan eğitim yaparken.”

Katılımcılara yöneltilen “Koronavirüs (COVID-19) pandemisi sürecinde yapılan eğitime ilişkin önerileriniz nelerdir?” sorusuna verilen cevaplar analiz edilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 14’ te verilmiştir.

Tablo 14. COVID-19 Pandemisi Nedeniyle Yapılan Uzaktan Eğitime İlişkin Öğretmen Önerilerinin Frekans ve Yüzde Tablosu

Öğretmen Önerileri	Frekans	Yüzde (%)	
Öğrenciye Yönelik	Fırsat eşitliği sağlanmalı	17	13,18
	Aktif katılım sağlanmalı	13	10,07
	Öğrenci/Veli bilgilendirilmeli	8	6,20
	Katılım için teşvik edilmeli	5	3,88
	Rehberlik hizmeti verilmeli	4	3,10
Eğitim ve Öğretime Yönelik	Öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınmalı	4	3,10
	İlgi çekici içerikler geliştirilmeli	18	13,95
	Alt yapı iyileştirilmeli	11	8,53
	Materyal kullanımı artırılmalı	10	7,74
	Ders sürelerinin düzenlenmesi	8	6,20
	Ödevlendirme/Sınav yapılmalı	7	5,43
	Devam etmeli	7	5,43
	İlköğretim kademesine yapılmamalı	4	3,10
	Zaruri durumlarda kullanılmalı	4	3,10
	Öğretmenlere hizmetiçi eğitim verilmeli	4	3,10
	Her ders için kullanılmalı	3	2,33
	Telafi eğitimi yapılmalı	1	0,78
	Uzaktan eğitim yapılmamalı	1	0,78
	TOPLAM	129	100

Katılımcılardan alınan cevaplar incelenmiş ve analiz edilmiştir. Analizler sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda iki ana tema araştırmacılar tarafından oluşturulmuştur. Bu temalar sırasıyla “Öğrenciye yönelik ve Eğitim öğretime yönelik” olarak adlandırılmıştır. Öğrenciye yönelik teması altında “Fırsat eşitliği sağlanmalı, aktif katılım sağlanmalı, öğrenci/veli bilgilendirilmeli, katılım için teşvik edilmeli, rehberlik hizmeti verilmeli ve öğrencilerin bireysel farklılıkları dikkate alınmalı” kodları oluşturulmuştur. Bu kodlar arasında en yüksek frekanslı “Fırsat eşitliği sağlanmalı” kodu olmuştur. Bu bağlamda öğretmenler her öğrencinin imkânlarla aynı şekilde ulaşamadığını düşündüğünü söyleyerek öğrencilere fırsat ve imkân eşitliği sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca uzaktan

eğitimde etkileşimin oldukça kısıtlı olduğunu söyleyerek öğrencilerin sürece aktif katılımı gerektiğini, bu alanda iyileştirme ve geliştirmeler yapılması gerektiği önerisinde bulunmuşlardır. Öğrenci velinin uzaktan eğitim hakkında bilgilendirilmesi gerektiğini bununla daha fazla verim alınabileceğini de ifade etmişlerdir. Eğitim ve öğretime yönelik teması altında ‘İlgi çekici içerikler geliştirilmeli, alt yapı iyileştirilmeli, materyal kullanımı arttırılmalı, ders sürelerinin düzenlenmesi, ödevlendirme/sınav yapılmalı, devam etmeli, ilköğretim kademesine yapılmamalı, zaruri durumlarda kullanılmalı, öğretmenlere hizmet içi eğitim verilmeli, her ders için kullanılmalı, telafi eğitimi yapılmalı ve uzaktan eğitim yapılmamalı’ kodları oluşturulmuştur. Kodlar arasında en yüksek frekansa sahip olan kod “İlgi çekici içerikler geliştirilmeli” olmuştur. Bu bağlamda katılımcılar, uzaktan eğitimin içeriklerini çeşitlendirilmesini ve öğrencilerin ilgilerini derse yönlendirebilmek adına içeriklerin ilgi çekici ve eğlenceli olması gerektiğini ifade etmişlerdir. Benzer sebeplerden dolayı materyal kullanımının arttırılması gerektiğini, uzaktan eğitim derslerinin eksik ve yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Bunların yanında süreç bittiğinde örgün eğitimin yanında destekleme amacıyla uzaktan eğitime devam edilmesi gerektiğini söyleyen katılımcılar olmuştur. Bu hususta katılımcıların verdiği cevapların bir kısmı şu şekildedir;

ÖG23: “Uzaktan eğitimden daha çok faydalanmak için öğrenciler ve öğretmenler, sistem hakkında detaylı olarak bilgilendirilmelidir. Uzun dersler yerine dersleri kısa tutup programı sık uygulamak gerekir. Görsellerden, video kayıtlarından oldukça çok faydalanıp öğrencilerin ilgisi çekilmelidir. Devamlı sorular sorularak öğrenciler aktif hale getirilmelidir.”

ÖG31: “Uzaktan eğitimin televizyondan verilmesi tüm illerdeki, ilçelerdeki, köylerde bazı öğrencilerin televizyonun olmaması açısından değerlendirecek olursak eşit olarak eğitimin iletilemediğini seziyorum. Ders sürelerinin 20 dakikadan normal bir ders saati dakikasına çevrilebilirdi. Öğrencilerin sadece dersleri Matematik, Türkçe, Fen ve Hayat bilgisinden ziyade Resim ve Müzik derslerinin de uygulamalı olarak yapılmasını tercih ederdim. Bunu tercih etmemin sebebi ise öğrencilerin evde daha aktif olması gerektiğidir.”

ÖG40: “Fırsat eşitliği açısından değerlendirilmelidir. Şırnak’taki meslektaşımın imkânları ve Ankara’daki meslektaşım aynı imkâna sahip değil. Öğretmen yetiştirme programında da güncelleme yapılması kaçınılmaz oldu. Hizmet öncesi ve içi eğitim süreçleri için planlamalar yapılması gerektiğini öneriyorum. Ama toplum bilgilendirilmesi ve anlayışının değişmesi oldukça önemlidir. Sosyal ve ekonomik etkileri de gözden geçirilmelidir.”

Ö56: “Uzaktan eğitime karşı kendi branşımdan dolayı her ne kadar olumlu düşüncelerim olmasa da, kesinlikle eğitimin içinde gelişerek devam etmesi gereken bir yöntem. Yaşadığımız şu günlerde çoğu öğrencinin ve velinin ilk defa belki de literatürüne ve hayatına girmiş bir kavram. Bu nedenle uzaktan eğitimi topluma böyle zamanlarda aniden tanıtmaktan ziyade örgün eğitim devam ederken aşamalı bir şekilde tanıtmak verimliliği arttıracaktır diye düşünüyorum.”

Ö58: “Eğitim- öğretimin yüz yüze okullarda öğretmen ve öğrencilerle beraber devam edemediği süreçlerde uzaktan eğitim muhakkak olmalı. Çünkü belirli düzende devam eden öğretmen ve öğrenci bir şekilde buluşmalı, öğrenme devam etmeli, motivasyon sürdürülebilirdi. Aksi takdirde öğrenciler tamamen boşluğa düşebilir, plansız olurlar, okul bitti hissine kapılabilirler, öğrendiklerini unuttur ve yeni öğrenmelere kapalı olabilirler. Fakat saati belli olan bir dersinin ertesi gün olduğunu bilmesi çocuğu plana, hazırlanmaya teşvik eder, dolayısıyla motivasyonu artar. Ülke olarak uzaktan eğitimle böyle bir süreçte ilk kez karşılaştığımız için yaşanan aksilikler, eksiklikler normal diye düşünüyorum. Fakat EBA TV’yi geliştirmeliyiz.”

Ö71: “Uzaktan eğitimde ders anlatan öğretmenlerimiz daha fazla materyal kullanabilirlerse daha etkili bir sonuç alınabilir diye düşünüyorum. Üç boyutlu görebilmek daha kalıcı olabilir. Ders anlatış hızları gayet iyi. Daha geride ve ileride seyreden öğrenciler için ortalama bir seviye belirlenip yıllık plana göre anlatılması çok normal fakat ileride olan öğrencilerin dikkatlerini çekebilmek adına ya da “ben zaten biliyorum” u hissetmemeleri adına düzenlemelere gidilebilir.”

TARTIŞMA ve SONUÇ

COVID-19 pandemi sürecinde virüsün Türkiye'ye gelmesinin ardından salgının yayılma hızını yavaşlatmak ve insan sağlığını korumak amacıyla yüz yüze eğitime ara verilmiştir. Söz konusu pandemi süreci eğitimin aksamaması adına uzaktan eğitimle devam edilmesini zorunlu kılmıştır. Uzaktan eğitimin mekân ve zamana bağlı olmaması bu süreç için uygun bir sistem olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda Milli Eğitim Bakanlığı EBA TV ve EBA canlı ders projelerini kısa sürede uygulamaya koymuş olup öğrencilerin faydalanması adına gerekli çalışmaları yapmıştır. Araştırma kapsamında projelerin etkililiği; öğrenci, veli ve öğretmen görüşü alınarak belirlenmeye çalışılmıştır. Analizler sonucunda, görüşleri alınan katılımcıların sistemi başarılı görmesinde eğitimin aksamamasının etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Uzaktan eğitimde amaç; örgün eğitimde aksamalara sebep olan etmenleri, uygun olmayan zamanı ve coğrafi koşulların eğitime el vermediği durumları ortadan kaldırma imkânı sunmaktadır (Özbay, 2015). Uzmanların söylemleri doğrultusunda bu tür salgın ve hastalıkların artık var olmaya devam edeceğini ve insanlığın bununla yaşaması gerektiği varsayımı bilinmektedir. Varsayım doğrultusunda salgınlar devam ettiği süreçte, yüz yüze eğitimin gerçekleştirilmesinin mümkün olmayacağı da bilinen bir gerçektir. Ayrıca teknolojinin bu denli ilerlediği bir zamanda dijital kanalların eğitim sistemine entegre edilmesi beklenen bir durumdur.

Araştırma kapsamında; öğrencilere, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen uzaktan eğitime katılıp katılmadıkları sorulmuştur. Verilen yanıtlara bakıldığında birçok öğrencinin düzenli olarak katıldığı ancak bir kısmının ise katılmadığı ya da bazen katıldıkları görülmektedir. Katılmayan öğrenciler; EBA canlı derste alt yapı problemlerinin var olması, EBA TV'de derslerin erken saatte olması, öğrenim gören kardeş sayısının fazla olması ve evde yalnızca bir tane televizyon olması vb. sebeplerden ötürü uzaktan eğitim derslerine katılmadıklarını dile getirmişlerdir. Araştırmacılar aynı soruyu velilere de yöneltmiş ve velilerden alınan cevaplar, öğrenci cevaplarına yakın bulunmuştur. Ancak öğrenci ve veli cevapları arasında farklılık gösteren noktalar tespit edilmiş olup bazı velilerin öğrencinin derse katılmıyorum cevabına karşılık derse düzenli olarak katıldığını belirtmiştir. Bu durum velilerin öğrenciyi uzaktan eğitim sürecinde yeteri kadar takip etmedikleri ve derse katılımları konusunda ilgili olmadıkları görüşü tespit edilmiştir. Uzaktan yapılan eğitimde öğretmenin göz teması kuramaması, her an öğrenciyi izleyememesi gibi nedenlerle öğrencinin derse olan katılımını yüksek düzeyde olmasını zorlaştırmaktadır (Gürer, Tekinarslan ve Yavuzalp, 2016). Uzaktan eğitimin devamının gelebileceği düşünüldüğünde, sistem geliştirilmeli ve iyileştirilmelidir.

Görüşler analizinde öğretmen ve velilerin pandemi sürecinde rehberlik yapma becerilerinde eksiklikler görülmüştür. Sürecin ne kadar devam edeceği hakkında kestirimler yapılamaması sonucu okulların yüz yüze eğitime kesin geçme tarihi açıklanamamıştır. Bu bağlamda uzaktan eğitimde doğru rehberliğin yapılması konusunda daha fazla uygulamalar geliştirilmesi gereği tespit edilmiştir. Öğretmen-öğrenci, öğretmen-veli arasında iletişimde sınırlılıkların olduğu gözlemlenmiştir. Buna ek olarak gelişen eğitim teknolojisi ile örgün eğitimin uzaktan eğitimle birlikte kullanımının giderek yaygınlaşması, rehberlik ihtiyacını beraberinde getirmiştir.

Öğrencilerden alınan uzaktan eğitimin faydalarına ilişkin dönütlerde, uzaktan eğitim sürecinde etkileşimin olmaması veya kısıtlı olması sebebiyle öğrenci kendi öğrenmesinden sorumlu olmaktadır. Bu sorumluluk bireyi öğrenmeyi öğrenme konusunda geliştirmektedir. Öğrencinin derslere zamanında katılması, aktif olarak dinlemesi, gerekli notları çıkarması, tekrar yapması, eksikliklerinin farkına varıp gerekli düzenlemeleri yapması gibi tüm ders içi aktivitelerin

bireyselleştiği bir durum halini almıştır. Bu durumla baş başa kalan öğrenci öğretmen rehberliğinde kendi ders planlamasını yapabilir, eğitim öğretim sürecinde yetkin olarak ilgilerini keşfedebilir ve kendi öğrenme yöntemini bulup öğrenmesini şekillendirebilir. İçinde bulunduğumuz çağ ve 21. yüzyıl becerileri göz önünde bulundurulduğunda öğrenmeyi öğrenme eğitim için atılmış büyük bir adım olarak düşünülebilir. Nitelikli insan gücüne olan ihtiyacın tamamen eğitim-öğretim sürecinde verilememesi gerçeği, bireylerin öğrenmeyi öğrenme yaklaşımını hayat becerisi olmasını zorunlu tutmuştur (Özdemir, 2013).

Pandemi sürecinde yapılan uzaktan eğitim sistemine velilerin dâhil olamaması ve öğrencileri takip edememesi bu sürecin tamamen öğrencinin kontrolünde gerçekleşmesini sağlamıştır. Öğrencilere bu perspektifi kazandırabilmek için önceden belirlenmiş saatlerde ve tek merkeze bağlı yönetilen bu sürecin, bireysel öğrenme hızına göre ilerleyebileceği, zengin öğrenme materyallerinin hazırlanması, ders içeriğinin uzaktan eğitimin imkân verdiği ölçüde farklı teknikler kullanılarak hazırlanması öğrencinin kendi öğrenmesini gerçekleştireceği bir sisteme dönüştürülebilir. İçerikler, öğrencilerin sahip olduğu bilişsel düzeye uygun duruma getirildiğinde öğrenme ve öğretme süreci desteklenir (Yurdakul, 2005).

Yapılan görüşmelerde pandemi nedeniyle başlanan uzaktan eğitime ilişkin veli ve öğrenciden alınan veriler doğrultusunda öğrencilerin sosyalleşemediği, yeterli düzeyde rehberlik hizmetlerinin yapılmadığı sonucu çıkarılmıştır. Okulun amaçlarından biride bireyin topluluk içinde bulunarak sosyalleşmesidir. Uzaktan eğitimin engel olduğu bu süreç öğrencide sosyal becerilerin gelişmemesi sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bireyin sosyalleşme sürecinde engellerle karşılaşması, donanım ve alt yapı problemi olması, e-öğrenme gibi sistemlerin uzaktan eğitimde uygulanmasını zorlaştırmaktadır (Aytaç, 2003). Yüz yüze eğitim öğretimin gerçekleşmediği bu dönemde de öğrencilerin sosyalleşmesini engellemiştir.

Pandemi sürecinde yapılan uzaktan eğitime ilişkin katılımcı görüşleri incelendiğinde sistem alt yapısının yeterli olmadığı ve bu durumun yapılan uzaktan eğitimi olumsuz etkilediği söylemi çokça yer almaktadır. Ayrıca bu konuda her öğrencinin bilgisayar, tablet gibi eğitim amaçlı kullanılacak materyallere ve bunları kullanma konusunda yeterli düzeyde bilgiye sahip olmaması süreci zorlaştıran durumlardandır. Katılımcıların bir kısmı öğrenim gören kardeş sayısının fazla olması nedeniyle uzaktan eğitim derslerine katılmadığını belirtmiştir. Bu hususlar doğrultusunda uygulanan uzaktan eğitim sürecinde sosyoekonomik durumdan ve yaşanan bölgeden kaynaklanan fırsat ve imkân eşitsizliğinin ortaya çıktığı söylenebilir.

Görüşmeler sonucu elde edilen bulgularda EBA TV’de yapılan eğitimlerin belli bir coğrafya değil ülke genelinde yapılması eğitim öğretimde tüm öğrencilerin eşit gözetildiği bir durumu ortaya çıkmıştır. Öğrenciler arasındaki sosyoekonomik farklılıkların, yaşanan bölgenin demografik özellikleri vb. birçok nedenle örgün eğitime olumsuz yansımalar olmaktadır. Pandemi döneminde yapılan uzaktan eğitimde bu engellerin ortadan kalkması imkân ve fırsat açısından bireylerin eşit düzeyde oldukları görülmektedir. Uzaktan eğitim sürecinde yapılan uygulamaların ve içerik kaynaklarının aynı zamanda birçok öğrenciye ulaşması herkese eşit eğitim imkânı sağlanmaktadır (Seferoğlu, 2015).

Uzaktan eğitim sürecinde yaşanan ders sırasında içerik olarak farklı materyalleri kullanma sınırlılığı öğrenme üzerinde olumsuz etkiler bırakmaktadır. Nitelikli bir öğrenmenin gerçekleşmesi için derse uygun kaynaklar uzaktan eğitim sistemine dâhil edilerek en üst düzeyde kullanılması gerekmektedir.

Öğretim sürecindeki ve öğrenme materyallerindeki farklar, öğrencinin isteği düzeyinde, hedeflediği seviye çerçevesiyle bağlantılı olarak değişiklik göstermektedir (Jonassen ve Grabowski, 1993). Uzak eğitim düşünüldüğünde materyal kullanımında sınırlılıklar olduğu görülmektedir.

Alınan veriler doğrultusunda öğrenciler; derslerde yaşadıkları yetersizliklerin sebeplerinden biri de geri dönüt alamamasından kaynaklı olduğunu bildirmişlerdir. EBA TV derslerini izlerken öğrenciler sadece televizyondaki dersi seyretmekle yetindiklerini, aktif olarak katılmadıklarını; öğretmenlerin ise sorularına cevap alamadıklarını belirterek geri dönüt sağlanamadığını ifade etmişlerdir. EBA Canlı ders uygulamasında ise kısmen geri dönüt olsa da tatmin edici olgular sağlanamamış olup bu durumdan hem öğrenciler hem de öğretmenler verimli ders alamaması açısından yakınmaktadır. Öğretmen, ders anlatırken ve anlattıktan sonra öğrencilerinin anladığına veya anlamadığına dair geri dönüt beklemekte ancak uzaktan eğitim sistemi bu beklentiyi karşılayamamaktadır. Öğrenciler de aynı şekilde derse katılma olanakları sınırlı veya hiç olmadığından bu durumdan mustarıptirler.

Diğer bir yandan eğitimi olumsuz etkileyen sorun olarak, etkileşimin olmadığı ifade edilmiştir. Öğretmen, öğrenci ve veli görüşlerinde ortak sorun olan bu durum, uzaktan eğitimin soyut bir ortam olmasından ve yüz yüze eğitimdeki gibi güçlü bir iletişimin olmadığından bahsedilmiştir. Alışık olunmayan sistem olmasından kaynaklı, uzaktan eğitim hem yadırganmakta hem de okuldaki eğitimin yerini tutamadığından dolayı adapte olma sorunu yaşanmaktadır. Bu sorunun en çok EBA TV kaynaklı olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen görüşlerinde ise derslerde yalnızca akademik bilgilere yer verildiği, sürecin tekdüze geçtiği ve öğrenci ile etkileşimin kısıtlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sorunun çözümü bir nebze EBA canlı dersler sayesinde giderilmiş olsa da kısıtlı imkânlar dâhilinde tam anlamıyla verim alınamamıştır.

Öğrenciler farklı fiziksel özelliklere sahip olmakla birlikte aynı zamanda farklı ilgi, yetenek ve zekâya sahip olduğu da bilinmektedir. Bireysel farklılıklar, eğitim-öğretim açısından değerlendirildiğinde büyük bir öneme sahiptir. Uzaktan eğitim sürecinde imkânların kısıtlı olması nedeniyle sunuş yoluyla ders anlatımı yapılmakta ve bireysel farklılıklar dikkate alınmamaktadır. Her bireyin gelişimi, zekâ, ilgi, yetenek ve hazırbulunuşluk düzeylerinin birbirinden farklı olması, eğitimde bireysel farklılıklar gözetilerek ders anlatılması gerekliliğini göstermektedir. Uzaktan eğitim uygulamasında geleneksel yaklaşımda da olduğu gibi bireylerin yalnızca zihinsel gelişimlerine etki etmektedir. İlgi ve yeteneklerini uzaktan eğitimde gözlemlemek güçtür ve bu sebepte uzaktan eğitimin bir diğer eksikliğini oluşturmaktadır.

Bireysel farklılıklar açısından düşünüldüğünde her öğrencinin dersleri kavrama düzeyi farklı olması ve seviyesine uygun olmamasından kaynaklı bazı dersler tüm öğrencilere hitap etmemektedir. Bu duruma örnek olarak İngilizce derslerinde yaşanan sorunlar dile getirilmiştir. Tüm dersin salt bilgi olması, dersin yalnızca İngilizce işlenmesi ve bazı öğrencilerin dinlerken zorluk çekmesi şikâyet edilen konulardan biridir. Bu bağlamda her öğrencinin, söz konusu öğretim yöntemine ilişkin yeterli hazır bulunuşluğunun olmadığı tespit edilmiştir. Derslerin öğretim teknikleri farklı olabilmektedir. Uzaktan eğitim yoluyla İngilizce öğretiminin özel öğretim yöntemleri gerektirdiği aşikârdır. Ders anlatım yöntem ve tekniklerinde öğrenci bireysel farklılıklarını dikkate almak bu sebeple önem arz etmektedir. Zengin materyaller ve ortam yaratıldığında, bireysel farklılıklar ortadan kaldırılır (Kettanurak, Ramamurth ve Haseman, 2001). Öğrenci, dersi anlamakta zorluk çektiğinde verim alamamakta ve öğrenemediğini belirtmiştir.

Uzaktan eğitimin olumlu yönlerine ilişkin alınan öğrenci görüşleri ise; derslerdeki esneklik, tekrar edebilme ve pekiştirme yapabileme imkânıdır. Örgün eğitimde belirli bir saat içerisinde alınan dersin

tekrarı yapılmaktadır ancak birebir aynı dersi dinleme olanağı yoktur. Pekiştirme amaçlı dersi tekrar ederek akılda kalıcı hale getirilmektedir. Pekiştirme sayesinde bilgilerini özümseyip başka alanlara aktarması muhtemeldir. Bilgiyi, karşılaştığı başka bir probleminin çözümü olarak kullanması pekiştirmenin bir sonucudur (Dreyfus ve ark., 2006). Öğrenci okula gidemediği gündeki derslerin tamamını kaçırmış olmaktadır. Uzaktan eğitimde ise tekrar izleyebilme imkânı avantaj sağlamaktadır. Öğrenci EBA TV üzerinden öğrenim görürken kaçırdığı dersi gün içerisindeki tekrar saatinde yeniden izleyebilmektedir. EBA canlı ders sisteminde de kaydedilen dersleri istediği zaman açıp izleyebilme imkânı vardır. Bu sayede öğrenciler uzaktan eğitim derslerini esneklik açısından olumlu görmektedir. Ders izlerken takip edemediği noktaları ya da anlayamadığı konuları tekrar izleyerek daha iyi kavrayabilmektedir. Öğrenmeleri açısından olumlu etki yaratan bu durum uzaktan eğitimin belirli bir aşamada devam ettirilebilir olduğunu göstermektedir. Gelişen teknoloji ile imkânlar daha genişletildiğinde evler de birer okula veya kütüphaneye dönüştürülebilir.

Araştırma bulgularından elde edilen verilere dayanarak, genel olarak uzaktan eğitim; yaşanan bu zor süreçte, öğrencilerin eğitimi aksamaması ve psikolojik olarak olumsuz etkilenmemeleri adına doğru ve yerinde bir karar olduğu düşünülmekte ancak eksik ve yetersiz kaldığı bazı durumların da olduğu bilinmektedir. Öğrenciler, uzaktan eğitim sürecinde derslerden tam anlamıyla verim alamadıklarını dile getirmiş ve bu durumun sebeplerini belirtmişlerdir.

Uzaktan eğitimin en önemli eksikliği ise okul ortamının yarattığı eğitim-öğretim ruhunu veremiyor olmasıdır. Bu durumun elbette ki sanal ortamdaki gerçekleştirilmesi çok güçtür. Uzaktan eğitim, terim anlamından da anlaşıldığı üzere öğrenci ve öğretmenin birbirinden mekânsal olarak ayrı olduğu bir sistemdir. Okulda öğrencilerin birbirleri ile iletişim ve etkileşim içinde olması, öğretmenlerin hissiyat ile derslerini öğrencilerine aktarabilmesi, aktif katılımın sağlanması, somut yaşantı ile edinilen öğrenimler ve birebir eğitim ile sağlanan güçlü öğrenim gibi konularda uzaktan eğitim, örgün eğitimin sağladığı kolaylıkları sağlamada yetersiz kalabilmektedir. Öğretmenler, okuldaki ders ortamında etkileşim sonucu öğrencisinden hemen dönüt alabilmekte, bu sayede verimli bir öğrenim yaşanabilmektedir. Uzaktan eğitimde anında müdahale imkânının kısıtlı olması ve sorunun giderilmemesinden kaynaklı öğrenmede ve davranış kazanımında eksiklik yaşanmaktadır. Kendi kendine çalışma alışkanlığı olmayan ve bu yeteneğini geliştirememiş olan öğrencilerin ders çalışma ve planlamada yaşadığı soruların yüz yüze eğitime nazaran uzaktan eğitim sisteminde daha çok görüldüğü saptanmıştır. Sınıf ortamında öğretmenler, ders anlatırken öğrencisiyle göz teması kurabilmekte ve ruhuna dokunabilmektedir. Özellikle ilköğretim ve ortaokul kademeleri için etkileşim çok önemli bir kavramdır. Araştırma kapsamındaki öğrenciler uzaktan eğitim sürecinde canlı ortam sağlanmadığı için okuldaki yüz yüze eğitimin değerini ve kıymetini daha iyi anladıklarını ifade etmişlerdir. Arkadaşları ile sohbet etmeyi, oyunlar oynamayı, okuldaki eğlenme ve öğrenme ortamını, öğretmenleriyle rahatlıkla iletişim kurabilmelerini ve okul imkânlarından yararlanabilmeyi özlediklerini belirtmişlerdir. Yüz yüze eğitimde karşılıklı iletişim sağlayan öğrenci, öğretmenin ses tonunu, jest ve mimiklerini, vücut dilini, kurduğu ve göz temasını dönüt olarak algılayabilmektedir. Bu durumu uzaktan eğitim sisteminde gerçekleştirmek kısıtlıdır. EBA canlı sınıf uygulaması ile uzaktan eğitimde bu hissi oluşturmak için kamera ve mikrofon ile desteklense de aynı sonuçları vermeyebilir. Yüz yüze eğitimin önemi bu noktada daha çok fark edilmiştir.

Covid-19 pandemi süreci doğrultusunda eğitimin aksamaması adına yapılan uzaktan eğitimin faydaları olduğu aşikârdır ancak araştırma sonucu elde edilen bulgular örgün eğitim ile kıyaslandığında sistemin bir takım eksikliğinin olduğu anlaşılmıştır. Öğrencilere ders ortamını

hissettirecek ve katılımları arttırmayı sağlayacak şekilde bir uygulama tasarlanabilir. Düzeltmek ya da eksikliği gidermek adına gerçek ders ortamına daha yakın bir uygulama sağlanabilir.

ÖNERİLER

Teknolojideki gelişmeler göz önünde bulundurulduğunda dijital kanalların eğitim sistemine entegre edilmesi ile uzaktan eğitim sistemini çağın gereklerinden sayılmış olup iyileştirme çalışmaları yapılarak eğitim-öğretime dâhil edilebilir olmalıdır.

Uzaktan eğitimin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için süreç doğrultusunda, öğrencinin katılımının teşvik edilmesi ve öğrenciye bu bağlamda rehberlik hizmetinin verilmesi gereklidir. Veli ile iletişimin kısıtlı olduğu bu sistemde, iletişim geliştirilebilir ve uzaktan eğitim hakkında gerekli bilgilendirmeler konferans yoluyla verilebilir.

Artan rehberlik ihtiyacının karşılanması için televizyon, radyo ve sosyal mecralar gibi ebeveynlerin rahatça ulaşacağı kanallarda, uzman kişilerden oluşan ekiple uzaktan eğitim sürecinde rehberlik konusunda açıklayıcı ve eğitici yayınların yapılması düşünülebilir. Bireyin mesleğinde veya kişisel gelişiminde üniversiteler aracılığıyla eğitim gereksinimlerini temel alan kitlesel dersler geliştirilebilir. Bu derslerden başarıyla geçenlere belge veya sertifika sağlama olanakları katılımcılara sunulabilir (Kesim ve Altınpulluk, 2014). Öğretmenler için içeriği ve etkililiği geliştirilen hizmet içi eğitimler, sertifika programları, üniversiteler aracılığıyla açılan eğitimler getirilip, uzaktan eğitim ve içerik geliştirme uzmanları yetiştirilebilir. Böylece uzaktan eğitim sisteminde uzmanlaşmış kişilerin görev alması ile yüksek bir eğitim kalitesi yakalanabilir.

Bireysel öğrenme hız ve hazırbulunuşluğuna göre zengin öğrenme ortamları ve içerikler üretilerek öğrencilere sunuluna bilir. Bu bakımdan uzaktan eğitimin bireysel farklılıkları dikkate alması açısından, bireyselleştirilmiş uzaktan eğitim ya da ilgi ve yeteneklere uygun uzaktan eğitim planı hazırlanabilir. Öğrencinin özelliklerine, merakına ve ilgisine uygun yapılan derslerin aynı zamanda hem daha verimli hem de daha pozitif sonuçlar doğuracağı düşünülmektedir.

EBA TV üzerinden gerçekleştiren eğitimlerde sosyalleşmeyi arttırılacak uygulamanın yapılması imkânsızdır. Fakat EBA canlı dersin süresinin uzatılması, Fatih Projesi gibi uygulamaların geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması ve her öğrenciye aylık belli düzeyde EBA sistemine girebileceği ücretsiz internet desteği sağlanması bu sürecin başarıyla işlemesine katkı sağlayacaktır.

Uzaktan eğitim veren kurumlar bu doğrultuda teknolojiyi yakından takip etmeli ve güncellenen bilgiler doğrultusunda alt yapıyı iyileştirme yoluna gidilmelidir. Aynı zamanda maddi ve manevi durumlardan kaynaklanan fırsat ve imkân eşitsizliğini en az seviyeye indirmek adına çalışmalar yapılmalıdır. Yapılan bu çalışmalar tüm öğrenciler gözetilerek adalet kavramı kapsamında ele alınabilir.

Bu süreçte bireysel farklılıklar göz ardı edilmeden eğitim materyalinde çeşitlendirmeler yapılarak sürecin başarıyla devam etmesi sağlanmalıdır.

Farklı içerikler ile dersleri renklendirmek öğrencilerin ilgilerini canlı tutacağı gibi öğrenme alanlarına hitap ederek çoklu zekâ kuramını ve yapılandırmacı eğitim felsefesi kullanılabilir. Bu durum uzaktan eğitimin nitelik ve niceliği üzerinde olumlu etkiler bırakabilir. En güncel uygulamalar, yazılımlar, çevrim içi kanallar kullanılarak sistemde etkililik ve çeşitlilik çoğaltılabilir.

Bu süreçte verimli ve kaliteli bir eğitim olması için sistemde öğrencilerin de aktif olabilecekleri alt yapı oluşturulmalıdır. EBA TV bu durumu sağlayamasa da EBA canlı ders uygulamalarının nitelik

ve niceliğini artırılabilir. Teknolojideki gelişmeler her geçen gün artmakta ve erişim kolaylaşmaktadır, dolayısıyla bu durumu çözebilmek de mümkündür.

Canlı ders ortamında her ne kadar etkileşim imkânı olsa da sınıfta gerçekleşen ders ortamlarını sağlayamamakta ve yeterli olmamaktadır. Etkileşim yetersizliği hissiz ve renksiz ders ortamına dönüştürmekte, bu sorunu ancak gelişen teknolojinin imkanları ile simülasyon gibi daha canlı ortamlar yaratılarak giderilebilir.

Öğrencilerin uzaktan eğitim ile öğrenmekte zorluk çektiği dersler için duruma uygun ve verimli teknikler uyarlanabilir ve ders sistemleri geliştirilebilir. Daha işlevsel ve etkili bir uzaktan eğitim uygulaması için; canlı yayında mikrofonla karşılıklı iletişim, uzaktan eğitimdeki öğretim sürecinde uzman öğretmenin bulunması düşünülebilir. Çoklu ortam kullanımı adına öğrencilerin bilgiye daha kolay ulaştıkları ve bilgiyi kullanabilmeleri açısından imkân sağlanacağı uygulamalar geliştirilebilir. Öğrencilere ortak ilgileri doğrultusunda oluşturulacak sanal sınıf ortamlarına teknik alt yapı donanımı ile zenginleştirilerek etkili bir dil kullanma yöntemi olabilir.

KAYNAKLAR

- Akdemir, O. (2011). Yükseköğretimimizde uzaktan eğitim. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(2), 69-71.
- Algan, E. (1996). Uzaktan Eğitimde Teknoloji Kullanımı ve Geleceğin Teknolojileri. *I. Uluslararası Uzaktan Eğitim Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (23-24. ss.), MEB FRTEP. Ankara.
- Altıparmak, M. (2011). E-Öğrenme ve Uzaktan Eğitimde Açık Kaynak Kodlu Öğrenme Yönetim Sistemleri. *Akademik Bilişim'11 - XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri Kitabı* içinde (319-327. ss.). Malatya.
- Antalyalı, Ö., L. (2004). Uzaktan eğitim algısı ve yöneylem araştırması dersinin uzaktan eğitim ile verilebilirliği, *Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Aslantaş, T. (2014). *Uzaktan Eğitim, Uzaktan Eğitim Teknolojileri ve Türkiye'de Bir Uygulama*, 15 Mayıs 2020 tarihinde: [http://www.tankutaslantas.com/wp-content/uploads/2014/04/Uzaktan-Eğitim-adresinden alındı](http://www.tankutaslantas.com/wp-content/uploads/2014/04/Uzaktan-Egitim-adresinden%20alindi).
- Aytaç, T. (2003) Geleceğin öğrenme biçimi: E-öğrenme. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, 35(3).
- Bozkurt, A. (2017). Türkiye'de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını, *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 85-124.
- Çoban, S. (2013). Uzaktan ve Teknoloji Destekli Eğitimin Gelişimi, *XVI. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildiri Kitabı*. İstanbul.
- Demir, E. (2014). Uzaktan eğitime genel bir bakış. *Dumlupınar University Journal of Social Science/ Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(39), 203-211.
- Dinçer, S. (2016). *Bilgisayar Destekli Eğitim Ve Uzaktan Eğitime Genel Bir Bakış*, 13 Mayıs 2020 tarihinde: <https://www.researchgate.net> adresinden alındı. Dreyfus, T., Hadas, N., Hershkowitz R. And Schwarz B. B., (2006). Mechanisms for Consolidating Knowledge Constructs. In J. Novotná, H. Moraová, M. Krátká, and N. Stehliková (eds.), *Proceedings of the 30th Conference of the International Group for Psychology of Mathematics Education*, Vol. 2. Prague, Czech Republic: Charles University Faculty of Education, pp. 465-472.
- Ekiz, D. (2003). *Eğitimde araştırma yöntem ve metotlarına giriş*, Ankara: Anı Yayıncılık
- Eygü, H. & Karaman, S., (2013). Uzaktan eğitim öğrencilerinin memnuniyet algıları üzerine bir araştırma. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), 36-59.
- Gürer, M. D., Tekinarslan, E., ve Yavuzalp, N. (2016). Çevrimiçi ders veren öğretim elemanlarının

- uzaktan eğitim hakkındaki görüşleri. *Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry*, 7(1), 47-78.
- Jonassen, D. H. & Grabowski, B. L. (1993). *Handbook of Individual Differences, Learning, and Instruction*. USA: Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.
- Fidan, N. & Okan. K. (1975). *Açık Yükseköğretim Sistemleri ve Uzaktan Eğitim*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Hızal, A. (1982). *Uzaktan Öğretim Süreçleri ve Yazılı Gereçler*. (Yayımlanmamış Doçentlik Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- İşman, A. (2005). *Uzaktan Eğitim*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- İşman, A. (2008). *Uzaktan Eğitim*. Pegem A Yayınları. 3. Baskı
- Kaya, Z. (1996). "Uzaktan Eğitimde Ders Kitapları: Açık öğretim Lisesi Örneği". Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Baskı Atölyesi.
- Kesim, E. & Altınpulluk, H. (2014). Kitlese çevrimiçi derslerin kullanımına ilişkin uzaktan eğitim uzmanlarının görüşleri. *Turkish Online Journal Qualitative Inquiry*, 5(4), 62-85.
- Kettanurak, V., Ramamurthy, K., & Haseman, W. D. (2001). User attitude as a mediator of learning performance improvement in an interactive multimedia environment: An empirical investigation of the degree of interactivity and learning styles. *International Journal of Human-Computer Studies*, 54, 541-583.
- Kırık, A. (2016). Uzaktan Eğitimin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye'deki Durumu. *Marmarailletişim Dergisi*, (21), 73-94.
- Leymun, Ş. O., Odabaşı, F., & Yurdakul, I. K. (2017). Eğitim Ortamlarında Durum Çalışmasının Önemi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 367-385.
- MacWilliams. (2000). Turkey's old-fashioned distance education draws the largest student body on earth. *Chronicle of Higher Education*, 47 (4), 41-42.
- Moore, M. (1972). Moderator effects of Ambivalence in Attitudemeasurement. *Paperread at the Annual Meeting of the Midwestern Psychological Association*, Cleveland: Ohio.
- Mutlu, M. E., Özögüt Erorta, Ö., Kip Kayabaş, B., & Kayabaş, İ. (2014). Anadolu Üniversitesi Açık öğretim sisteminde e- gelişimi. Ali Ekrem Özkul, Cengiz Hakan Aydın, Elif Toprak, Evrim Genç Kumtepe (Eds). *Açıköğretimle 30 Yıl* (s.1-58). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Özbay, Ö. (2015). Dünyada ve Türkiye'de uzaktan eğitimin güncel durumu. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (5), 376-394.
- Özdemir, S. (2013). *Eğitimde Örgütsel Yenileşme*. (7. Baskı).Ankara: Pegem Akademi.
- Seferoğlu, S.S. (2009). İlköğretim Okullarında Teknoloji Kullanımı ve Yöneticilerin Bakış Açuları. XI. Akademik Bilişim Konferansı. Şanlıurfa: Harran Üniversitesi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Nizam, F. (2004). Eğitim-öğretimde kitle iletişim araçlarının kullanım olanakları ve avantajları, *KATÜ Akademik Bilişim*. 1-17.
- Verduin, J. R. & Clark, Jr. T. A. (1994), *Uzaktan Eğitim: Etkin Uygulama Esasları* (Çev: İ. Maviş), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basımevi.
- Yasul, A. F. & Samancı, O. (2015). Sınıf öğretmenlerinin grup çalışmalarına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Iğdır University Journal of Social Sciences*, (7), 131-156.
- Yurdakul, B. (2004). *Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımının Öğrenenlerin Problem Çözme Becerilerine, Bilişötesi Farkındalık ve Derse Yönelik Tutum Düzeylerine Etkisi ile Öğrenme Sürecine Katkıları*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.